

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์วิธีการประเมินตัวบ่งชี้มาตรฐานการศึกษาและความเหมาะสมของวิธีการประเมินตัวบ่งชี้มาตรฐานการศึกษาในการประเมินผลภายในของโรงเรียนจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้สรุปสาระสำคัญตามประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการประเมินผลภายใน และนำเสนอสาระสำคัญดังนี้

ตอนที่ 1 ความหมาย หลักการ และขั้นตอนของการประเมินผลภายในของโรงเรียน

1.1 ความหมายของการประเมินผลภายในของโรงเรียน

การประเมินผลภายในของโรงเรียน (school self evaluation) มีผู้ให้ความหมายไว้ว่าเป็นกระบวนการที่โรงเรียนใช้ตรวจสอบผลการปฏิบัติงานของตนเองอย่างต่อเนื่อง โดยผู้บริหาร ครู และผู้เกี่ยวข้อง เพื่อให้ได้ข้อมูลสารสนเทศมาใช้ในการปรับปรุงและพัฒนางานให้บรรลุเป้าหมายตามมาตรฐานการศึกษาและตัวบ่งชี้ที่โรงเรียนกำหนด (พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), 2538 อ้างถึงใน สมหวัง พิธิยานุวัฒน์, 2543; วรภัทร์ ภูเจริญ, 2544; Wilcox, 1992 อ้างถึงใน สุวิมล ว่องวานิช, 2543; Hong Kong Education Department, 2000; Sonnichsen, 2000 อ้างถึงใน Lgle, 2000)

1.2 หลักการของการประเมินผลภายในของโรงเรียน

การประเมินผลภายในของโรงเรียนทำให้ได้ข้อมูลสารสนเทศ ที่สะท้อนถึงผลการดำเนินงานในช่วงระยะเวลาหนึ่ง เปรียบเสมือนกระจกเงาที่สะท้อนให้เห็นถึงความสำเร็จและความบกพร่องที่เกิดขึ้น กับทั้งระบบ ดังนั้นโรงเรียนควรให้ความสำคัญกับกระบวนการประเมินผลภายใน โดยคำนึงถึงหลักการสำคัญดังนี้

1. การประเมินผลภายในของโรงเรียน ควรเป็นกระบวนการทั้งโรงเรียน (whole-school process) ให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการกำหนดความเปลี่ยนแปลงด้วยความเต็มใจและรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของ (ownership) ร่วมกัน (Hong Kong Education Department, 2000; Sonnichsen, 2000 อ้างถึงใน Lgle, 2000)

2. การนำแผนของวิธีการประเมินมาใช้ ควรเป็นแผนที่ได้รับการยอมรับจากทุกฝ่าย

3. การประเมินผลภายใน เป็นกระบวนการที่ต้องพิจารณาด้วยเหตุผล ความเป็นจริง ในการเลือกระดับของการประเมิน เช่น ระดับโรงเรียน หมวดวิชาหรือบุคคล โดยพิจารณาถึงความครอบคลุม (coverage) และความลึก (depth) ของการประเมิน

4. การประเมินผลภายในควรเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารจัดการปกติของโรงเรียน ในการกำกับประเมินการทำงานของโรงเรียนควรดำเนินการตลอดทั้งปี (New South Wales Department of Education and Training, 1997; Hong Kong Education Department, 2000)

5. การพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ความสามารถในการประเมิน ให้รวมเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการประเมินผลภายใน

6. ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการประเมินผลภายใน (stakeholders) ควรเป็นกัลยาณมิตร ในการให้ข้อเสนอแนะในเชิงสร้างสรรค์ต่อการพัฒนาโรงเรียน

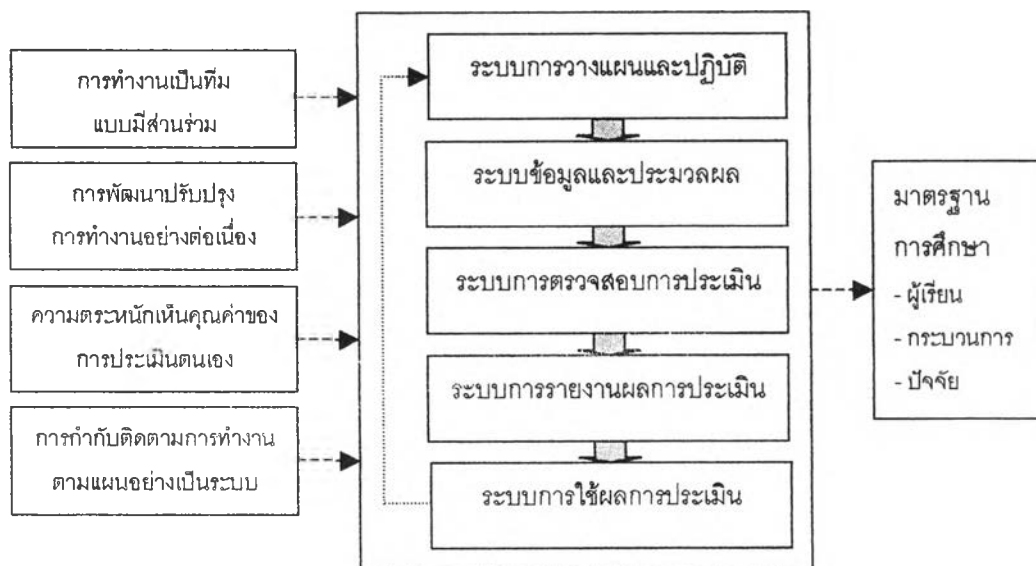
7. ตัวบ่งชี้ที่ใช้ในการประเมินผลภายใน ควรนำมาจากตัวบ่งชี้ที่จะใช้ในการประเมินผลภายนอกหรือโรงเรียนนำมาปรับใช้ให้เหมาะสม เพื่อให้เกิดความคุ้นเคยในเทคนิควิธีการที่ใช้ จนถือเป็นเรื่องปกติธรรมดาของโรงเรียน ในการประเมินผลภายในและการประเมินผลภายนอก (OFSTED, 2000 อ้างถึงใน Rudd, 2000; Hong Kong Education Department, 2000)

8. โรงเรียนควรสร้างบรรยากาศของการประเมินผลภายในให้เป็นเรื่องสำคัญที่สุด

1.3 ขั้นตอนการประเมินผลภายในของโรงเรียน

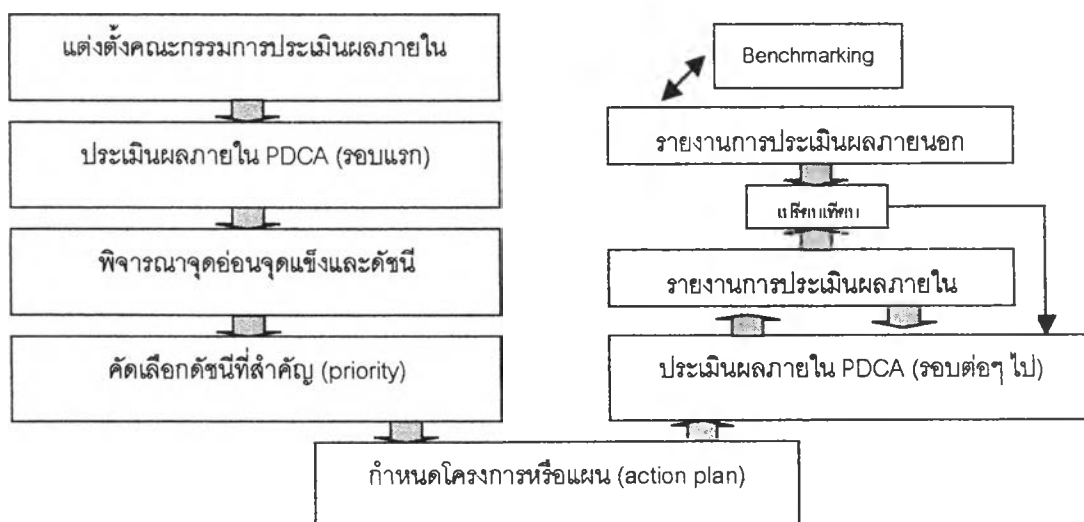
สุวิมล ว่องวานิช (2543) ได้เสนอระบบการประเมินผลภายในของสถานศึกษาโดยมีแนวคิดหลักของการประเมินที่เป็นส่วนหนึ่งของการทำงานปกติ การดำเนินการอย่างต่อเนื่อง และการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องว่าประกอบด้วยระบบย่อย 5 ระบบ ดังแผนภาพที่ 2.1 คือ (1) ระบบการวางแผนและปฏิบัติ ประกอบด้วย การพัฒนาบุคลากร การกำหนดเป้าหมายของโรงเรียน การกำหนดแผนการทำงาน การปฏิบัติงานตามแผน การวางแผนการประเมินทั้งในด้านสิ่งที่ต้องประเมิน เกณฑ์การประเมิน กรอบการประเมิน และผู้รับผิดชอบ (2) ระบบข้อมูลและประมวผล ประกอบด้วย การกำหนดข้อมูลตามตัวบ่งชี้ที่ต้องการประเมิน การกำหนดเครื่องมือประเมิน การกำหนดแหล่งข้อมูล วิธีการเก็บข้อมูล การวิเคราะห์และประมวผลข้อมูล และการวางระบบฐานข้อมูล (3) ระบบการตรวจสอบการประเมิน ประกอบด้วย การแปลความหมายผลการประเมิน การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของผลการประเมิน การตรวจสอบคุณภาพของวิธีการประเมินที่ใช้ และการปรับปรุงแก้ไขวิธีการประเมินผล (4) ระบบการรายงานผลการประเมิน ประกอบด้วย การกำหนดผู้ใช้ผลการประเมิน การกำหนดสารสนเทศและรูปแบบการรายงานผลการประเมิน การกำหนดรูปแบบการเผยแพร่ การกำหนดเวลา

ในการรายงานผลการประเมิน และการจัดทำรายงานผลการประเมินตนเองและการเผยแพร่ผลการประเมิน และ(5) ระบบการใช้ผลการประเมิน ประกอบด้วย การนำผลการประเมินมาวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อนของสถานศึกษา การวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาและแนวทางแก้ไข การเลือกวิธีการแก้ไขจุดอ่อน การลงมือปรับปรุงแก้ไขจุดอ่อน และการตรวจสอบผลกับเป้าหมายที่กำหนด

แผนภาพที่ 2.1 ระบบการประเมินผลภายในตามแนวคิดของสุวิมล ว่องวานิช (2543), หน้า 388-390

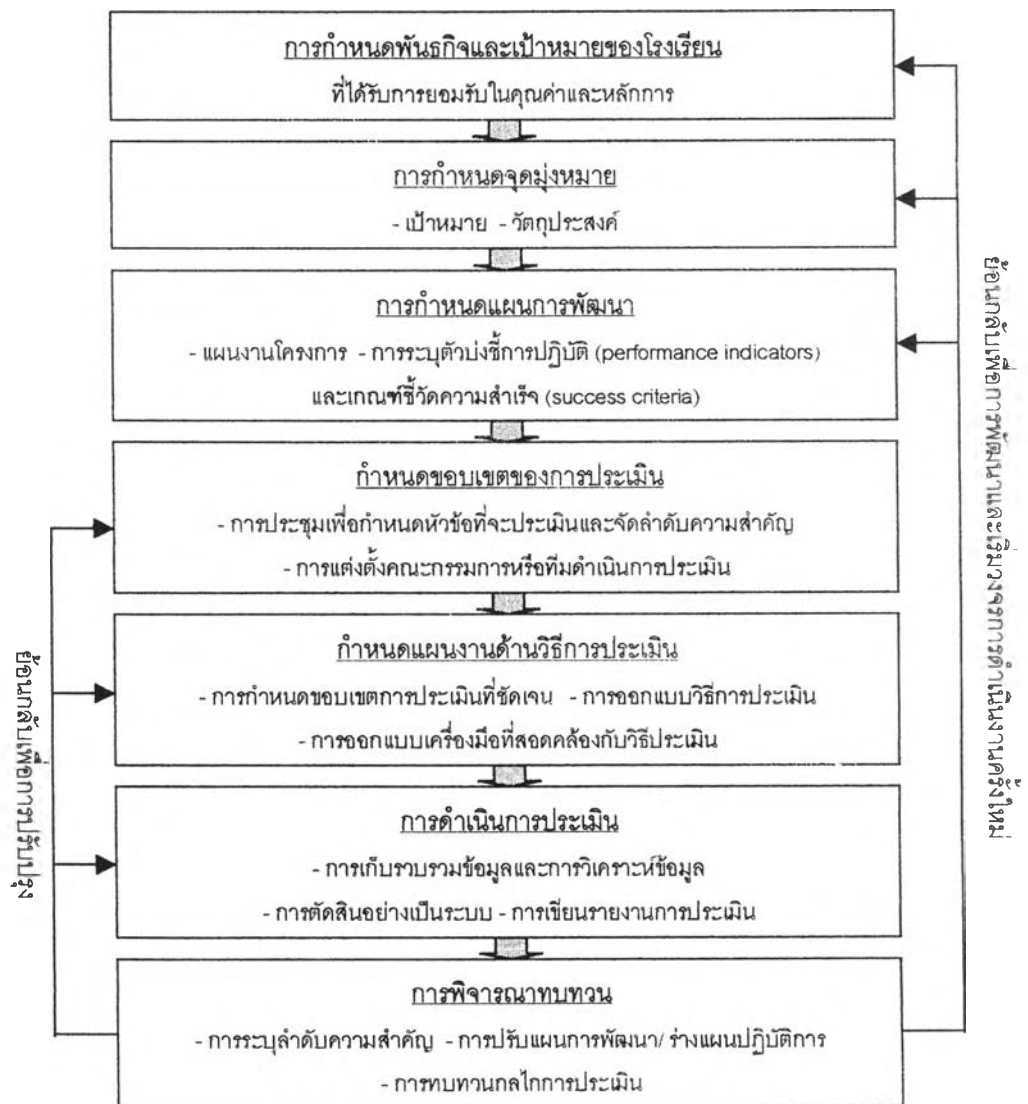
วรภัทร์ ภูเจริญ (2544) ได้อธิบายขั้นตอนของการประเมินผลภายในโดยใช้ดัชนีไว้ว่า ขั้นตอนแรกต้องแต่งตั้งคณะกรรมการประเมินผลภายใน ประกอบด้วย ผู้บริหาร และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง กับโรงเรียน (stakeholder) พร้อมทั้งกำหนดบทบาทหน้าที่ ความรับผิดชอบให้ชัดเจน ร่วมกันศึกษาทำความเข้าใจวิธีการประเมินผลภายใน ศึกษาดัชนีที่จะใช้ กำหนดเกณฑ์ให้สามารถวัดผลได้อย่างเป็นรูปธรรม แล้วจัดลำดับความสำคัญของดัชนีที่จะนำมาดำเนินการและทำการประเมินเบื้องต้นในจุดแข็ง

แผนภาพที่ 2.2 ขั้นตอนการประเมินผลภายในตามแนวคิดของวรภัทร์ ภูเจริญ (2544), หน้า 92

และจุดที่ต้องพัฒนาของแต่ละดัชนีที่จะนำมาใช้ จากนั้นร่วมกันกำหนดโครงการหรือแผนงานรองรับการพัฒนาแต่ละดัชนี พร้อมระบุผู้รับผิดชอบและผลที่คาดหวัง คณะกรรมการประเมินผลภายในจะทำการประเมินเป็นระยะในขณะดำเนินการตามโครงการหรือแผนงาน เพื่อกำหนดโครงการแก้ไขปรับปรุงต่อไป ดังแผนภาพที่ 2.2

กระทรวงศึกษาธิการประเศฮ่องกง (2000) ได้เสนอขั้นตอนการประเมินตนเองของโรงเรียนเป็น 7 ขั้นตอน ได้แก่ (1) การกำหนดพันธกิจและเป้าหมายของโรงเรียน (2) การกำหนดจุดมุ่งหมาย (3) การกำหนดแผนการพัฒนา (4) การกำหนดขอบเขตของการประเมิน (5) การกำหนดแผนงานด้านวิธีการประเมิน (6) ดำเนินการประเมิน และ(7) การพิจารณาบททวน ดังแผนภาพที่ 2.3

แผนภาพที่ 2.3 ขั้นตอนการประเมินผลภายในตามแนวคิดของกระทรวงศึกษาธิการฮ่องกง (2000), หน้า 12

กระทรวงศึกษาธิการรัฐนิวเซาท์เวลส์ (1997) ได้เสนอแนวทางการประเมินผลภายในของโรงเรียนไว้ว่าควรตั้งคณะกรรมการประเมินผลภายในที่เป็นตัวแทนของผู้มีเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาของโรงเรียน เพื่อทำหน้าที่ประเมินผลภายในโดยเก็บข้อมูลการประเมินตามกรอบของกระทรวง และจัดทำข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับลักษณะสำคัญของโรงเรียน และวิเคราะห์ ตีความสารสนเทศที่ได้ ประชุมร่วมกับผู้บริหารเพื่อปรับปรุงการทำงาน โดยอภิปรายถึงกระบวนการประเมินและเป้าหมายในการปรับปรุงโรงเรียนปีต่อไป ทั้งนี้ต้องขึ้นอยู่กับข้อค้นพบที่ได้จากการประเมินผลภายในเป็นหลัก สารสนเทศที่ได้ให้นำไว้ในรายงานการประเมินตนเองและเป้าหมายจากการประเมินให้นำไว้ในแผนปีถัดไป

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2543) ได้ให้แนวทางในการประเมินตนเองของโรงเรียนไว้ว่า ต้องสร้างความตระหนักและพัฒนาความรู้และทักษะด้านการประเมินตนเองให้แก่บุคลากร ตั้งคณะทำงานประเมินผลภายในทำหน้าที่ประสานงานและดำเนินการตามลำดับขั้นตอน ดังนี้ (1) การวางแผน ประกอบด้วย การเตรียมระบบข้อมูลสารสนเทศ การจัดทำธรรมนูญโรงเรียนและแผนพัฒนาคุณภาพของโรงเรียน ซึ่งมีสาระสำคัญเกี่ยวกับการกำหนดเป้าหมายหรือมาตรฐานการศึกษา จัดลำดับความสำคัญของเป้าหมาย การกำหนดแนวทางการดำเนินงาน ระยะเวลา บประมาณและผู้รับผิดชอบ (2) การปฏิบัติตามแผน โดยกำกับติดตามและนิเทศการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง (3) การตรวจสอบการประเมินผล โดยกำหนดกรอบการประเมิน เก็บข้อมูลวิเคราะห์ ข้อมูล แปลความหมายและตรวจสอบ/ปรับปรุงคุณภาพการประเมิน โดยถือเป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินงานตามปกติ และ (4) การนำผลการประเมินมาปรับปรุงการปฏิบัติงานของบุคลากร การวางแผนการดำเนินงานในระยะต่อไป และจัดทำรายงานการประเมินตนเอง

กรมสามัญศึกษา (2544) ได้กำหนดขั้นตอนในการประเมินตนเองของโรงเรียนดังนี้ คือ (1) จัดทำมาตรฐานการศึกษาและตัวชี้วัดของโรงเรียน และกำหนดเกณฑ์ระดับคุณภาพในแต่ละตัวบ่งชี้ ให้สอดคล้องกับมาตรฐานและตัวบ่งชี้ของกรมสามัญศึกษา (2) จัดทำข้อมูลพื้นฐาน (baseline data) และพัฒนาระบบสารสนเทศ เพื่อการประกันคุณภาพการศึกษา (3) จัดทำธรรมนูญสถานศึกษา และแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา ระยะ 3 ปี หรือ 5 ปี (4) มีแผนปฏิบัติการประจำปีที่นำเอายุทธศาสตร์ และกิจกรรมที่กำหนดไว้ในธรรมนูญโรงเรียนในแต่ละปีมาดำเนินการ (5) จัดทำมาตรฐานการปฏิบัติงานของโรงเรียน ฝ่าย/หมวด/งาน และบุคลากร เพื่อเป็นข้อกำหนด หรือวิธีปฏิบัติงานที่มีคุณภาพและมาตรฐาน (6) คณะทำงานดำเนินการตามวงจร PDCA โดยนำแผนปฏิบัติการมาดำเนินการให้ได้ผลงานสอดคล้องกับมาตรฐานและตัวชี้วัด และ (7) การเขียนรายงานผลการประเมินคุณภาพการศึกษาประจำปีของโรงเรียน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน (2542) ได้ให้แนวทางในการประเมินตนเองของโรงเรียนไว้ดังนี้ (1) การกำหนดสภาพความสำเร็จตามปัจจัย โดยพิจารณาจากวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ระบุไว้ในแผนการดำเนินงาน (2) การตรวจสอบและบันทึกผลจากการปฏิบัติจริง ตามแผนการดำเนินงาน (3) ประเมินผลการดำเนินงาน เป็นการตีค่าการดำเนินงานที่ได้จากการตรวจสอบผลการปฏิบัติงานเปรียบเทียบกับสภาพความสำเร็จ และ(4) ข้อเสนอแนะของผู้ประเมินต่อผู้เกี่ยวข้องต่อการดำเนินงานต่อไป

จากการศึกษาขั้นตอนและกระบวนการการประเมินผลภายในของโรงเรียนพบว่า มีขั้นตอนที่คล้ายคลึงกัน คือ การวางแผนการประเมิน โดยตั้งกรรมการประเมินผลภายใน การกำหนดพันธกิจ จุดหมาย แผนงาน และขอบเขตการประเมิน การดำเนินการประเมินและเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล การแปลความหมายของผลการประเมิน ตรวจสอบผลการประเมิน และการนำผลที่ได้รับมาใช้ในการปรับปรุงแผน และวางแผนการดำเนินงานต่อไป ขั้นตอนเหล่านี้สอดคล้องกับวงจร PDCA ของ เดมมิ่ง ที่เริ่มต้นด้วยการวางแผน (plan) การลงมือทำ (do) การตรวจสอบหรือประเมิน (check) และการลงมือแก้ไข ปรับปรุง สร้างมาตรฐานการทำงาน (action) และพัฒนาต่อด้วยการกลับไปวางแผนใหม่ หมุนวนเป็นวงจร เรียกว่า วงจร PDCA (วรภัทร์ ภูเจริญ, 2544)

ในการดำเนินงานตามวงจร PDCA ได้สอดแทรกกระบวนการประเมินเพื่อมุ่งนำผลการประเมินมาเป็นข้อมูลในวางแผนปรับปรุง แก้ไขข้อบกพร่อง และพัฒนางานด้านต่าง ๆ โรงเรียนจึงควรให้ความสำคัญกับคุณภาพของข้อมูลที่จะได้รับจากการประเมินผลภายในแต่ละครั้ง เพราะข้อมูลที่มีคุณภาพจะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการปรับปรุงและพัฒนาการปฏิบัติงาน ทั้งนี้สิ่งสำคัญยิ่งที่ต้องตระหนักเพื่อให้ได้มาซึ่งคุณภาพที่ต้องการ คือมีวิธีการประเมินที่เหมาะสม (Divorski & Scheirer, 2001)

ตอนที่ 2 วิธีการประเมินผลภายในของโรงเรียน

จากการศึกษาเอกสารเกี่ยวกับวิธีการประเมินผลภายในของโรงเรียนพบว่า มีประเด็นหลักที่โรงเรียนจะต้องให้ความสำคัญ ผลการสังเคราะห์ปรากฏในตารางที่ 2.1 แสดงประเด็นหลักที่โรงเรียนควรใช้เป็นกรอบแนวคิดในการออกแบบวิธีการประเมินผลภายใน 3 ประเด็น ได้แก่ (1) การกำหนดแนวคิดที่ใช้ในการประเมิน ได้แก่ การวางแผนการประเมินให้เป็นส่วนหนึ่งของการทำงานปกติ แนวคิดของการประเมินที่เน้นการได้ข้อมูลนำไปพัฒนาเป็นรายบุคคล การกำหนดเกณฑ์การประเมิน การกำหนดเครื่องมือประเมิน (2) การออกแบบวิธีการเก็บข้อมูล ได้แก่ การกำหนดแหล่งผู้ให้ข้อมูล วิธี

การสุ่มตัวอย่าง ขนาดของกลุ่มผู้ถูกประเมินหรือผู้ให้ข้อมูล วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลและ(3) การกำหนดวิธีประมวลผลข้อมูล ได้แก่ การวิเคราะห์ข้อมูล

ตารางที่ 2.1 ประเด็นที่เป็นกรอบแนวคิดเกี่ยวกับวิธีการประเมินผลภายในของโรงเรียน

รหัส	ประเด็น	New South Wales Department, 1997	Hong Kong Education Department of Education and Training, 2000	The Evaluation Center of Western Michigan University, 2000	Divorski & Scheirer, 2001	สุวิมล ว่องวาณิช, 2543
1	การกำหนดแนวคิดเกี่ยวกับวิธีการประเมิน					
1.1	วางแผนการประเมินให้เป็นส่วนหนึ่งของการทำงานปกติ	✓	✓		✓	✓
1.2	แนวคิดของการประเมินที่เน้นการได้ข้อมูลนำไปพัฒนาได้เป็นรายบุคคล	✓				✓
1.3	การกำหนดเกณฑ์การประเมิน		✓	✓	✓	✓
1.4	การกำหนดเครื่องมือประเมิน		✓	✓		✓
2	การออกแบบวิธีการเก็บข้อมูล					
2.1	การกำหนดแหล่งผู้ให้ข้อมูล	✓	✓	✓	✓	✓
2.2	วิธีการสุ่มตัวอย่าง				✓	✓
2.3	ขนาดของกลุ่มผู้ถูกประเมินหรือผู้ให้ข้อมูล				✓	✓
2.4	วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล	✓	✓	✓	✓	✓
3	การกำหนดวิธีประมวลผลข้อมูล					
3.1	การวิเคราะห์ข้อมูล	✓	✓		✓	✓

2.1 การกำหนดแนวคิดเกี่ยวกับวิธีการประเมิน

2.1.1 วางแผนการประเมินให้เป็นส่วนหนึ่งของการทำงานปกติ

Miller และ Sah (1999 อ้างถึงใน สุวิมล ว่องวาณิช, 2543) กล่าวว่า การประเมินผลภายในของโรงเรียน ต้องเป็นระบบที่ยึดติดอยู่ในการทำงานประจำ ซึ่งมีหลักการสำคัญคือ การเก็บข้อมูลและการประมวลผลต้องดำเนินการอย่างสม่ำเสมอจากหน่วยงานระดับล่าง ข้อมูลที่ได้นี้ต้องเป็นข้อมูลที่สามารถนำไปใช้ได้จริง และนำไปใช้ในการบริหารงานทุกระดับ การเก็บข้อมูลต้องคำนึงถึงความคุ้มค่า ประหยัด กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลต้องมีการวางแผนอย่างดี และเข้าใจกันทุกฝ่าย และการทำงานต้องยึดในเป้าหมายหลักของหน่วยงานเป็นสำคัญ

2.1.2 แนวคิดของการประเมินที่เน้นการได้ข้อมูลไปพัฒนาได้เป็นรายบุคคล

การกำหนดกลุ่มเป้าหมายของการประเมินเป็นทั้งประชากรหรือเพียงบางส่วนของประชากร โรงเรียนและกรรมการประเมินผลภายในสถานศึกษาจะต้องกำหนดให้ชัดเจน (Hong Kong Education Department, 2000) ดังนั้นในการประเมินจะต้องกำหนดระดับของการประเมินว่าจะเก็บข้อมูลของผู้เรียน/ครู/ผู้ปกครองเป็นรายบุคคลหรือไม่อย่างไร แต่หากการเก็บข้อมูลเป็นรายบุคคลก็จะสามารถนำผลที่ได้จากการประเมินไปใช้ในการพัฒนาบุคลากรดังกล่าวได้เป็นรายบุคคล แล้วยังสามารถนำมาสรุปเป็นภาพรวมจากฐานข้อมูลรายบุคคลได้อย่างถูกต้องมากขึ้น (Miron, 1998 อ้างถึงใน สุวิมล ว่องวานิช, 2543)

2.1.3 การกำหนดเกณฑ์การประเมิน

เกณฑ์เป็นส่วนประกอบที่สำคัญยิ่งส่วนหนึ่งของการประเมิน ซึ่งผู้ประเมินมีหน้าที่ที่จะต้องนำมาให้ได้ โดยบทบาทและหน้าที่แล้วผู้ประเมินจะต้องมีภาพที่ชัดเจนในส่วนของเกณฑ์ หรือมาตรฐานของสิ่งที่ประเมินทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพไว้ก่อนที่จะเริ่มดำเนินการประเมินเสมอ เพื่อที่จะสามารถตัดสินใจว่าสิ่งที่กำลังประเมินนั้นมีคุณค่าถึงระดับใดเมื่อเทียบกับเกณฑ์หรือมาตรฐานที่กำหนดไว้ (Nevo, 1983) จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องเกณฑ์ พบว่ามีนักการศึกษาทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศกล่าวถึงเกณฑ์ในรายละเอียดต่อไปนี้

2.1.3.1 ความหมายของเกณฑ์ (Criteria)

คำว่า เกณฑ์ (criteria) มีผู้ให้ความหมายไว้ 2 ลักษณะดังนี้กลุ่มแรกให้ความหมายของเกณฑ์ในลักษณะที่เป็นข้อกำหนดในการตัดสินคุณค่าทั่ว ๆ ไป ได้แก่ Good (1959) ได้ให้ความหมายว่า เกณฑ์ คือ ข้อกำหนดสำหรับการตัดสินใจที่อยู่บนฐานของการเปรียบเทียบเชิงปริมาณและคุณภาพ Cizek (1993) กล่าวว่า เกณฑ์ คือข้อกำหนดที่มีขอบเขตบอกถึงระดับพฤติกรรมทั้งหมดในการวัดตามวัตถุประสงค์ข้อใดข้อหนึ่งที่กำหนดไว้

ส่วนนักการศึกษาไทยที่ให้ความหมายของเกณฑ์ตามลักษณะที่เป็นข้อกำหนดหรือสิ่งที่ใช้ในการตัดสิน ได้แก่ เอนก ศิลปนิลมาลย์ (2530) และกิจจา บานชื่น (2539) ให้ความหมายว่า เกณฑ์ หมายถึง ข้อกำหนดหรือสิ่งที่ใช้เป็นแนวทางในการตัดสินคุณภาพประสิทธิภาพของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง โดยอยู่ในรูปของข้อกำหนดประมาณค่าของสิ่งต่าง ๆ ว่า มีหรือไม่ และมีมากน้อยเพียงใด ซึ่งสอดคล้องกับที่ อรรวรรณ วงษ์ประคอง (2543) กล่าวว่า เกณฑ์ หมายถึง สิ่งที่กำหนดขึ้นเพื่อใช้

ตัดสินคุณภาพของสิ่งที่ต้องการประเมิน และต้องเป็นที่ยอมรับของบุคคลที่เกี่ยวข้องในช่วงเวลานั้น ในขณะที่ พัสวี จริตธรรม (2538) ให้ความหมายว่า เกณฑ์ หมายถึง ข้อกำหนดที่ใช้เป็นบรรทัดฐานในตัดสินคุณภาพหรือพฤติกรรมหรือคุณลักษณะที่ต้องการวัด ซึ่งสอดคล้องกับความหมายที่ปรากฏในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2525) ที่ระบุว่า เกณฑ์ หมายถึง หลักที่กำหนดไว้หรือหลักที่วินิจฉัย สำหรับการวัดและการตรวจสอบพฤติกรรม

กลุ่มที่สองให้ความหมายของเกณฑ์ในลักษณะที่เป็นระดับในการตัดสินคุณค่าการดำเนินงานหรือการปฏิบัติงาน ได้แก่ กุลชลี เจริญกุล (2536) ให้ความหมายไว้ว่า เกณฑ์ คือ ระดับคุณภาพของพฤติกรรมหรือการปฏิบัติงาน และระดับคุณภาพของผลงาน สอดคล้องกับศิริชัย กาญจนวาสี (2537) ที่ให้ความหมายว่า เกณฑ์ หมายถึง ระดับที่ถือว่าเป็นความสำเร็จของการดำเนินงานหรือผลการดำเนินงาน เกณฑ์จึงเป็นตัวตัดสินคุณภาพของการปฏิบัติหรือผลที่ได้รับ เกณฑ์อาจได้มาจากมาตรฐานทางวิชาชีพ มาตรฐานการกระทำหรือระดับความคาดหวังที่พึงประสงค์ของกลุ่มผู้ที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ เช่น มาตรฐานที่กำหนดโดยผู้เชี่ยวชาญ ความต้องการที่แท้จริงของผู้รับบริการ ค่านิยมของสังคม และสุวิมล ว่องวานิช (2543) กล่าวไว้ว่า เกณฑ์ คือ ระดับที่ใช้ในการตัดสินความสำเร็จของการดำเนินงานตามตัวบ่งชี้ที่กำหนด เช่น ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนที่ถือว่าอยู่ในระดับดี เกณฑ์การตัดสินคือต้องสอบได้คะแนน 80% จึงจะได้เกรด A ถ้าได้น้อยกว่า 50% ถือว่าสอบตก

สรุปได้ว่าในลักษณะแรก เกณฑ์ หมายถึง ข้อกำหนดที่ใช้ในการตัดสินคุณภาพหรือคุณลักษณะของสิ่งที่ต้องการวัดหรือพฤติกรรมที่ต้องการวัด และลักษณะที่สอง เกณฑ์ หมายถึง ระดับที่ใช้ในการตัดสินความสำเร็จในการดำเนินงานหรือปฏิบัติงาน สำหรับความหมายของเกณฑ์ในงานวิจัยนี้ หมายถึงระดับที่ใช้ในการตัดสินคุณภาพการดำเนินงานของโรงเรียนตามตัวบ่งชี้ที่กำหนดไว้ในมาตรฐานการศึกษา

2.1.3.2 ประเภทของเกณฑ์

การแบ่งประเภทเกณฑ์การตัดสินผลการปฏิบัติงาน มี 2 ประเภท คือ เกณฑ์สัมบูรณ์ (absolute criteria) และเกณฑ์สัมพัทธ์ (relative criteria) ซึ่งเริ่มใช้ครั้งแรกในปี ค.ศ.1954 ผู้เริ่มบุกเบิกเกณฑ์ประเภทนี้คือ Nedelsky โดยใช้ในการตัดสินผลการเรียนโดยการทดสอบความรู้และทักษะของนักเรียนในรายวิชาต่าง ๆ (Cizek, 1993 อ้างถึงในพัสวี จริตธรรม, 2538) ต่อมามีการนำเกณฑ์ดังกล่าวมาปรับใช้ในการประเมิน ไม่ว่าจะเป็นการประเมินโครงการ และประเมินผลการดำเนินงานหรือการปฏิบัติงานภายในโรงเรียน โดยกล่าวถึงเกณฑ์สัมบูรณ์และเกณฑ์สัมพัทธ์ดังนี้ (1) เกณฑ์สัมบูรณ์

เป็นระดับที่ใช้ในการตัดสินความสำเร็จของการปฏิบัติงานตามมาตรฐานที่เหมาะสมและยอมรับได้ เช่น นักเรียนในสถานศึกษา ร้อยละ 80 มีน้ำหนักตามเกณฑ์มาตรฐาน ครูมีผลงานวิจัยภาคเรียนละ 2 เรื่อง (2) เกณฑ์สัมพัทธ์ เป็นระดับที่ใช้ในการตัดสินความสำเร็จของการปฏิบัติงานโดยเทียบกับผลการดำเนินงานที่เคยผ่านมา หรือเทียบกับเกณฑ์ปกติวิสัย (norm) ที่โครงการหรือโรงเรียนทั่วไปสามารถทำได้ หรือเปรียบเทียบกับผลการดำเนินงานของสถานศึกษาอื่น เช่น คะแนนเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้น ม.3 สูงกว่าคะแนนค่าเฉลี่ยของจังหวัด ครูใช้กระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญมากกว่าปีที่ผ่านมาร้อยละ 5 (สุวิมล ว่องวานิช, 2543)

2.1.3.3 การกำหนดเกณฑ์

ในการประเมินสิ่งต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการประเมินการสอน การประเมินโครงการ การประเมินพฤติกรรมนักเรียน การประเมินโรงเรียน หรือการประเมินอะไรก็ตาม สิ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง คือ เกณฑ์หรือสิ่งที่เราใช้ตัดสินคุณภาพของผลลัพธ์หรือส่วนประกอบการ (performance) ซึ่งอาจแสดงออกในรูปของระดับพฤติกรรมที่เรายอมรับได้ (สมหวัง พิธิยานุวัฒน์, 2543) การเลือกเกณฑ์เพื่อตัดสินคุณค่าสิ่งที่ประเมินนับเป็นงานที่ยากที่สุดของการประเมินทางการศึกษา (Nevo, 1983) ดังนั้นเพื่อให้ได้แนวทางการพิจารณาเกณฑ์ที่มีประสิทธิภาพ จึงได้ศึกษาแนวทางการกำหนดเกณฑ์ที่มีผู้นิยมใช้แพร่หลาย

นักประเมินแต่ละคนมีวิธีการกำหนดเกณฑ์ที่ใช้สำหรับการตัดสินคุณค่าของสิ่งที่ประเมินต่างกัน เช่น Tyler (1940 อ้างถึงใน สมหวัง พิธิยานุวัฒน์, 2543) ยึดวัตถุประสงค์เป็นหลักซึ่งกำหนดเป็นวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมอย่างชัดเจน การประเมินก็จะดูว่าสิ่งที่ถูกประเมินบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้หรือไม่ Provus (1971) ใช้วิธีกำหนดเกณฑ์โดยคณะบุคคล การกำหนดเกณฑ์ตามแนวของ Provus จะดำเนินการตั้งแต่นั้นแรกของการประเมิน โดยมีการประชุมหามาตรฐานหรือเกณฑ์ของแบบแผน (Design Criteria) ซึ่งจะครอบคลุมองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการของโปรแกรมใด ๆ คือ ปัจจัย (Input) กระบวนการ (Process) และผลผลิต (Output) มีรายละเอียดของแนวกำหนดเกณฑ์ ดังนี้

1. ปัจจัย ได้แก่ เกณฑ์สำหรับสิ่งที่จำเป็นต่อการดำเนินงานขององค์กร เช่น ความเหมาะสมของคณะทำงาน การสนับสนุนด้านการบริหาร และสิ่งอำนวยความสะดวก เป็นต้น
2. กระบวนการ ได้แก่ เกณฑ์สำหรับตัวแปรด้านการปฏิบัติ เช่น กระบวนการสอน กระบวนการบริหาร การดำเนินการจัดการ เป็นต้น

3. ผลผลิต ได้แก่ เกณฑ์การบรรจุเป้าหมายด้านการปฏิบัติ เช่น เกณฑ์ผลผลิตเกี่ยวกับผู้เรียน และผลงานของคณะทำงาน เป็นต้น

จากแนวกำหนดเกณฑ์ข้างต้นจะเห็นว่า การกำหนดเกณฑ์จะต้องพิจารณาตัวแปรทั้งหลายทั้งในส่วนของปัจจัยเบื้องต้น การปฏิบัติและผลผลิตด้วยกระบวนการที่สัมพันธ์กันทั้งระบบ ในการประชุมเพื่อเกณฑ์แบบแผน สิ่งสำคัญที่ต้องคำนึงถึงคือจะต้องสร้างความเห็นพ้องกันให้เกิดขึ้นด้วย เพราะการเห็นพ้องต้องกันนี้จะนำไปสู่การยอมรับและนำเกณฑ์ไปใช้ต่อไป

ผู้เชี่ยวชาญการประเมินส่วนใหญ่มีความเห็นพ้องกันว่า เกณฑ์การประเมินนั้นต้องพิจารณาให้สอดคล้องกับสิ่งที่ประเมินและหน้าที่ของการประเมินครั้งนั้น ๆ โดยเฉพาะและถือเป็นหน้าที่ของนักประเมินที่ต้องหามาให้ได้ซึ่งเกณฑ์ที่มีความเที่ยงและสมเหตุสมผลไม่ว่าเกณฑ์นั้นจะกำหนดโดยนักประเมินหรือเอามาจากผู้อื่นก็ตาม

นอกจากนี้สุวิมล ว่องวานิช (2543) ได้กล่าวถึงแนวทางการกำหนดเกณฑ์สำหรับใช้ตัดสินการประเมินผลภายในสถานศึกษา โดยพิจารณาจาก 3 แนวทาง ดังนี้ (1) การพิจารณาจากการใช้ประโยชน์จากผลการประเมินเป็นการกำหนดเกณฑ์โดยพิจารณาว่า ผลการประเมินจะให้ข้อมูลเพื่อช่วยปรับปรุงในระดับใด เช่น ระดับบุคคล ระดับชั้นเรียน ระดับหมวดวิชา ระดับฝ่าย หรือระดับโรงเรียนซึ่งในแต่ละระดับต้องมีความแตกต่างกัน (2) การกำหนดประเภทของเกณฑ์ที่ใช้ในการตัดสินเป็นการกำหนดเกณฑ์โดยพิจารณาจากประเภทของเกณฑ์ นั่นคือ เกณฑ์สัมบูรณ์และเกณฑ์สัมพัทธ์ โดยจะใช้เกณฑ์สัมบูรณ์เมื่อเกณฑ์การตัดสินเป็นที่ยอมรับและได้มาตรฐาน สำหรับเกณฑ์สัมพัทธ์จะใช้ในกรณีที่ยังไม่ทราบว่าจะกำหนดระดับความสำเร็จที่ค่าใด และ (3) การพิจารณาเรื่องการแปลความหมายของผลการประเมิน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน (2542) และกรมสามัญศึกษา (2544) ได้กล่าวถึงวิธีการกำหนดเกณฑ์ในรูปแบบที่เป็นเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ เชิงปริมาณ คือมีจำนวนและตัวเลข เช่น ร้อยละ 95 ของนักเรียนทั้งหมดมีความซื่อสัตย์ ครูมีแผนการสอนอย่างน้อย 2 วิชาต่อภาคเรียน หรือส่วนเชิงคุณภาพจะใช้ข้อความบรรยายลักษณะที่พึงประสงค์ เช่น ความรับผิดชอบของนักเรียนอยู่ในระดับดีมาก ครูมีแผนการสอนทุกวิชาที่สอนมีผลงานที่แสดงความก้าวหน้าของผู้เรียน เป็นต้น

Deschaine (1999) ได้กำหนดเกณฑ์คุณภาพของตัวบ่งชี้ไว้ 5 ด้าน คือ ด้านการศึกษา ด้านความมั่นใจของชุมชน ด้านความสมบูรณ์ของงบประมาณ และด้านประสิทธิผลของการจัดการ แต่ละด้านมีรายละเอียดในการกำหนดเกณฑ์คุณภาพดังนี้

1. เกณฑ์คุณภาพด้านการศึกษา ประกอบด้วย (1) ผลสัมฤทธิ์ในการทดสอบด้านภาษา ได้แก่ การอ่าน ซึ่งนักเรียนระดับ 4 และ 7 ต้องมีทักษะพื้นฐาน และ 75% ต้องมีทักษะขั้นสูง ส่วนนักเรียนระดับ 11 ทั้งหมด ต้องได้รับการรับรองความสำเร็จ สำหรับการเขียนนั้น นักเรียนระดับ 5 และ 8 จำนวน 80% ต้องได้รับการรับรองในฐานะผู้เชี่ยวชาญ และนักเรียนระดับ 11 ทั้งหมดต้องได้รับการรับรองความสำเร็จ (2) ผลสัมฤทธิ์ในการทดสอบด้านคณิตศาสตร์ นักเรียนระดับ 4 และ 7 ทั้งหมดต้องมีทักษะขั้นพื้นฐาน และ 75% ต้องมีทักษะขั้นสูง และนักเรียนระดับ 11 ทั้งหมดต้องได้รับการรับรองความสำเร็จ (3) ผลสัมฤทธิ์ในการทดสอบด้านวิทยาศาสตร์ นักเรียนระดับ 5 และ 8 ทั้งหมดต้องมีทักษะขั้นพื้นฐาน และ 75% ต้องมีทักษะขั้นสูง และนักเรียนระดับ 11 ทั้งหมดต้องได้รับการรับรองความสำเร็จ (4) ผลการเรียนเฉลี่ย นักเรียน 80% ต้องมีผลการเรียนเฉลี่ยตั้งแต่ 2.5 ขึ้นไป (5) ความพร้อมในการทำงาน นักเรียนระดับ 11 จำนวน 100% ต้องเข้าร่วมในรายการการเตรียมความพร้อมในการทำงานและได้รับใบรับรองก่อนจบการศึกษา (6) อัตราการหยุดเรียนกลางคัน ต้องไม่มีนักเรียนที่หยุดเรียนก่อนจบการศึกษา (7) จำนวนนักเรียนที่เข้าร่วม นักเรียน 90% มีอัตราการเข้าร่วมอย่างน้อยที่สุด 90% (8) การประพุดิตัวของนักเรียน นักเรียน 95% ไม่มีการฝ่าฝืนจนเป็นเหตุให้ต้องพักการเรียน (9) การจัดหลักสูตร มีการดำเนินการปรับปรุงหลักสูตรและวิจารณ์การเรียนทุกวิชา โดยเฉพาะรายการที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง (10) แฟ้มสะสมงานของนักเรียน นักเรียนระดับมัธยมปลายทุกคนมีแฟ้มสะสมงานเกี่ยวกับผลสัมฤทธิ์ของตนเอง

2. เกณฑ์คุณภาพด้านความมั่นใจของชุมชน ประกอบด้วย (1) ความมั่นใจของผู้ปกครอง 80% ชี้ออกว่าโรงเรียนดูแลเอาใจใส่นักเรียน (2) ความมั่นใจของชุมชน 80% ของผู้ที่อยู่ในชุมชนจัดให้โรงเรียนอยู่ในระดับ A หรือ B

3. เกณฑ์คุณภาพด้านความสมบูรณ์ของงบประมาณ ประกอบด้วย (1) ความสมบูรณ์ด้านการเงิน ต้องรักษาความสมดุลในการตั้งงบประมาณ และ/หรือ ความเหมาะสมของกองทุน (2) ทรัพยากรด้านการเรียนการสอน ครู เจ้าหน้าที่ และนักเรียน 100% รายงานว่าอาคารมีทรัพยากรที่จำเป็นสำหรับการเรียนการสอน (3) สิ่งแวดล้อมในโรงเรียน ครู เจ้าหน้าที่ และนักเรียน 90 % รายงานว่าอาคาร/สิ่งก่อสร้างมีความปลอดภัย มีระเบียบ และสิ่งแวดล้อมเหมาะสมต่อการเรียนรู้

และ(4) สภาพของอาคาร/ สิ่งก่อสร้าง ครู เจ้าหน้าที่ และนักเรียน 90 % รายงานว่าอาคาร/สิ่งก่อสร้างมีความสะอาด และอยู่ในสภาพที่ดี

4. เกณฑ์คุณภาพด้านประสิทธิผลของการจัดการ ประกอบด้วย (1) การมีส่วนร่วมของทีมงาน ทีมงาน 90% รายงานว่ามีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ (2) การเข้าร่วมของทีมงาน ทีมงาน 100% มีอัตราการเข้าร่วมอย่างน้อย 95% อย่างสม่ำเสมอ (3) การรับรองวิทยฐานะ โรงเรียนต่างๆ ให้ความเชื่อถือในการดำเนินงานของโรงเรียน และ (4) ความคิด/ความรู้สึกของสาธารณชนในทางที่ สร้างสรรค์ ทีมงาน ผู้ปกครอง นักเรียน ชุมชน รายงานว่าพอใจในความเอาใจใส่และติดตามประเด็นต่าง ๆ อย่างต่อเนื่องของโรงเรียน

ในการกำหนดเกณฑ์การประเมินสามารถนำจำนวนระดับคุณภาพมาพิจารณาด้วย ทั้งนี้เพื่อช่วยให้การตัดสินคุณภาพมีความลาดเคลื่อนน้อยลง Cizek (1993) ได้กำหนดเกณฑ์การประเมินตามจำนวนระดับ โดยจำแนกเป็น 3 แบบ ได้แก่ (1) กำหนดระดับเดียว (single level) เพื่อชี้เฉพาะลงไป (2) กำหนดเป็นสองระดับ เช่น เชี่ยวชาญ/ไม่เชี่ยวชาญ ผ่าน/ตก รับรอบ/ไม่รับรอง (3) กำหนดมากกว่า 2 ระดับ ได้แก่ กำหนดเป็น 6 ระดับ เช่น A, B, C, D, E, F หรือกำหนดเป็น 3 ระดับ เช่น ระดับพื้นฐาน (basic level) ระดับเชี่ยวชาญ (proficient level) ระดับเชี่ยวชาญพิเศษ (advanced level)

นักวิชาการและหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งในและต่างประเทศ ต่างก็พยายามเน้นเรื่องการกำหนดเกณฑ์การตัดสินคุณภาพ ซึ่งการดำเนินการในต่างประเทศจะเป็นรูปธรรมและชัดเจน ตัวอย่างเช่น การประเมินตนเองของสถานศึกษาในประเทศอังกฤษซึ่งประเมินตนเองเกี่ยวกับการสอนในบทเรียน โดยกำหนดหัวข้อการประเมินไว้ 4 รายการ ได้กำหนดเกณฑ์และระดับคุณภาพในการประเมินดังนี้ (Ferguson และคณะ, 2000)

“1. การสอนของครู (Teaching)

พิจารณาจาก ความเข้าใจในวิชาที่สอน การประเมินนักเรียนระหว่างทำการสอน การวางแผนการสอนเพื่อให้ได้ผลตามหลักสูตร วิธีการสอนของครูและการจัดระบบ การสอนสอดคล้องกับวัตถุประสงค์และสอดคล้องกับความต้องการของนักเรียน เวลา และทรัพยากรที่ใช้ระหว่างการสอน การกำหนดการบ้านและการเพิ่มเติมความรู้อื่น ๆ ตามขอบเขตของการเรียนรู้ โดยกำหนดระดับการปฏิบัติของครูเป็น 7 ระดับ คือ

Excellent ¹	very good ²	good ³	satisfactory ⁴
unsatisfactory ⁵	poor ⁶	very poor ⁷	

2. การตอบสนองของนักเรียน (Response)

พิจารณาจาก การจจดจ่ออยู่กับงานของตนเอง และให้ความสนใจในบทเรียน การพัฒนาความสามารถทางการเรียน การแสดงความสัมพันธ์กับนักเรียนคนอื่น ๆ โดยกำหนดระดับทัศนคติของนักเรียนกับผลงาน เป็น 7 ระดับ คือ

Excellent ¹	very good ²	good ³	satisfactory ⁴
unsatisfactory ⁵	poor ⁶	very poor ⁷	

3. ความสำเร็จ (Attainment)

พิจารณาจาก นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจในวิชา สัดส่วนของผลสัมฤทธิ์หรือสิ่งที่คาดหวังตามหลักสูตร การไปถึงความสำเร็จของนักเรียนแต่ละคนซึ่งแตกต่างไปจากภูมิหลังเดิม ความสำเร็จของนักเรียนเมื่อเทียบกับค่าเฉลี่ยของประเทศ โดยกำหนดระดับความสำเร็จของนักเรียน เป็น 3 ระดับ คือ

Well above average ¹	about average ²	well below average ³
---------------------------------	----------------------------	---------------------------------

4. ความก้าวหน้า (Progress)

พิจารณาจาก หลักฐานที่แสดงถึงการเรียนรู้ก่อนเรียนและหลังเรียน ความก้าวหน้าที่นักเรียนได้รับอยู่ในระดับสูงกว่าค่าเฉลี่ย เท่ากับค่าเฉลี่ย หรือต่ำกว่าค่าเฉลี่ย ความแตกต่างของอัตราความก้าวหน้าของนักเรียนแต่ละคนในด้านภาษาโดยกำหนดระดับความก้าวหน้า เป็น 7 ระดับ คือ

Excellent ¹	very good ²	good ³	satisfactory ⁴
unsatisfactory ⁵	poor ⁶	very poor ⁷	

โรงเรียนในประเทศฮ่องกง ได้กำหนดเกณฑ์การประเมินเพื่อตัดสินคุณภาพของโรงเรียนตามตัวบ่งชี้ที่ใช้สำหรับการประกันคุณภาพการศึกษา โดยโรงเรียนนำมาปรับใช้ในการประเมินผลภายใน กำหนดเกณฑ์การประเมินเป็น 4 ระดับ คือ

ระดับ 4 ดีเยี่ยม	(มีจุดแข็งเป็นส่วนใหญ่)
ระดับ 3 ดี	(มีจุดแข็งมากกว่าจุดอ่อน)
ระดับ 2 น่าพอใจ	(มีทั้งจุดแข็งและจุดอ่อนพอ ๆ กัน)
ระดับ 1 ไม่น่าพอใจ	(มีจุดอ่อนเป็นส่วนใหญ่)

(Hong Kong Education Department, 2000)

สำหรับการกำหนดระดับคุณภาพสำหรับการประเมินผลภายในของสถานศึกษาในประเทศไทยพบว่า กรมสามัญศึกษา (2544) กำหนดระดับคุณภาพในตัวบ่งชี้มาตรฐานการศึกษาเป็น 5 ระดับ ซึ่งสอดคล้องกับอุทุมพร จามรมาน (2544) ซึ่งทำการศึกษาเกี่ยวกับดัชนี เกณฑ์ และวิธีการประเมินคุณภาพการศึกษาภายในและภายนอกสำหรับสถาบันอุดมศึกษาไทย ผลการวิจัยพบว่า ผู้เข้าสัมมนาเห็นด้วยกับการกำหนดระดับคุณภาพเป็น 5 ระดับ คือ ดีเยี่ยม ดีมาก ดี ผ่าน และ

ปรับปรุง สำหรับบางตัวบ่งชี้กรมสามัญศึกษาได้กำหนดระดับคุณภาพเป็น 3 ระดับ คือ ระดับดี ระดับพอใช้ ระดับปรับปรุง

โดยสรุปนักวิชาการและหน่วยงานต่าง ๆ ได้กล่าวถึงการกำหนดเกณฑ์ในหลายลักษณะ พบว่าในการกำหนดเกณฑ์การประเมินสามารถกำหนดเป็นเกณฑ์สัมบูรณ์หรืออิงกลุ่ม เกณฑ์สัมพัทธ์หรืออิงกลุ่มก็ได้ (สมหวัง พิธิยานุวัฒน์, 2544) ซึ่งในรายละเอียดของการกำหนด เกณฑ์แต่ละประเภทสามารถกำหนดในลักษณะเชิงปริมาณโดยใช้มาตราของคะแนน (scale score) ร้อยละ ค่าเฉลี่ย หรือเปอร์เซ็นต์ไทล์ (Linn, 2001) หรือเชิงคุณภาพโดยการบรรยายลักษณะที่พึงประสงค์ ทั้งนี้ยังสามารถกำหนดจำนวนระดับของเกณฑ์ได้ตามความเหมาะสมหรือความต้องการ ได้ แก่ 2 ระดับ 3 ระดับ 4 ระดับ 5 ระดับ และ 7 ระดับ ในการกำหนดเกณฑ์การประเมินขึ้นอยู่กับ ข้อตกลงของบุคลากรภายในโรงเรียนเป็นสำคัญ

2.1.4 การกำหนดเครื่องมือประเมิน

MacBeath (1999) กล่าวถึงเครื่องมือที่ใช้ในการประเมินตนเองของโรงเรียนไว้ 3 ประเภท คือ (1) แบบสัมภาษณ์ ใช้รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับความเชื่อมโยงระหว่างบ้านกับโรงเรียน บรรยายภาคในห้องเรียน การส่งเสริมความสำเร็จแก่นักเรียนทุกคน อีตระในการเรียนรู้ของนักเรียน นักเรียนทุกคนสามารถเรียนรู้และประสบความสำเร็จ นโยบายและการวางแผนด้านการสนับสนุนการเรียนการสอนของโรงเรียน ครูได้รับการสนับสนุนจากฝ่ายบริหาร ผู้ปกครองเป็นส่วนหนึ่งในการเรียน ของนักเรียน โรงเรียนเป็นทรัพยากรของชุมชน การให้รางวัลแทนการลงโทษ และการมีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็นแก่โรงเรียน เป็นต้น (2) แบบสังเกต ใช้รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการทำงานเป็น ทีมของครู บรรยายภาคในห้องเรียน ปฏิสัมพันธ์ของนักเรียนในห้องเรียน การยอมรับในความสำเร็จ ของครู กระบวนการเรียนการสอน และ (3) แบบประเมินตนเอง ใช้รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับความช่วยเหลือกันของนักเรียน

Hong Kong Education Department (2000) ได้กล่าวถึงเครื่องมือเพียงชนิดเดียว คือ แบบสอบถาม ซึ่งสามารถเก็บรวบรวมข้อมูลได้ง่ายและสะดวก โดยการสอบถามเรื่องการบริหาร จัดการของโรงเรียน การเรียนการสอน การส่งเสริมลักษณะพื้นฐานของนักเรียนและโรงเรียนเป้าหมายและผลสัมฤทธิ์ จากนักเรียน ครู และผู้ปกครอง

กรมสามัญศึกษา (2542) กล่าวถึงเครื่องมือที่สามารถนำมาใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อเป็นแนวทางให้แก่โรงเรียนในสังกัดนำไปใช้ในการประเมินตนเอง โดยจำแนกประเภทของเครื่องมือตามลักษณะการวัด 3 ด้าน คือ (1) การวัดด้านความรู้ความคิด ซึ่งสามารถใช้เครื่องมือในการประเมินได้หลายประเภท ได้แก่ แบบสอบผลสัมฤทธิ์ แบบวัดความถนัด แบบทดสอบความสามารถจริง แบบตรวจสอบรายการ แบบสัมภาษณ์ (2) การวัดจากผลการปฏิบัติงานจริง เครื่องมือที่สามารถใช้ในการประเมิน ได้แก่ แบบประเมินค่า แบบทดสอบภาคปฏิบัติ แฟ้มสะสมงาน แบบบันทึกพฤติกรรม แบบประเมินพฤติกรรม และ (3) การวัดด้านคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยม เครื่องมือที่ใช้ประเมิน ได้แก่ แบบตรวจสอบรายการ แบบประเมินค่า แบบวัดบุคลิกภาพ แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ แบบวัดเจตคติ แฟ้มสะสมงาน และแบบสำรวจร่องรอย เป็นต้น

โดยสรุปเครื่องมือที่ใช้ในการประเมินตัวบ่งชี้ มีหลายประเภทสามารถเลือกใช้โดยคำนึงถึงความสอดคล้องกับลักษณะของสิ่งที่ต้องการวัด (Macbeath, 1999; กรมสามัญศึกษา, 2542) และความสะดวกในการเก็บรวบรวมข้อมูล (Hong Kong Education Department, 2000) โดยสามารถจำแนกประเภทของเครื่องมือประเมินได้หลากหลาย ได้แก่ แบบสอบถามหรือแบบประเมิน แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ แบบทดสอบ แบบบันทึกข้อมูล เครื่องมือแต่ละประเภทอาจจะออกแบบให้เป็นแบบมาตราประมาณค่า (rating scale) แบบตรวจสอบรายการ (checklist) หรือแบบทดสอบชนิดเลือกตอบ เป็นต้น

2.2 การออกแบบวิธีการเก็บข้อมูล

2.2.1 การกำหนดแหล่งผู้ให้ข้อมูล

MacBeath (1999) กล่าวถึงแหล่งข้อมูลสำหรับการประเมินตนเองของโรงเรียนไว้ 6 แหล่ง คือ (1) นักเรียน ให้ข้อมูลเรื่องความสุข ความปลอดภัยในโรงเรียน การเห็นคุณค่าของการมีส่วนร่วมในงาน การได้รับการสนับสนุนให้ได้รับความสำเร็จเท่าเทียมกัน วิธีการสอนของครู การประเมินผลของครู การมอบหมายงาน/การบ้าน จากครู วิธีการเรียนและการใช้เวลาของนักเรียน บรรยากาศของโรงเรียนที่ช่วยให้ประสบความสำเร็จ โอกาสในการอภิปรายเรื่องที่ตนเป็นกังวลและปัญหาอื่น ๆ (2) ครู ให้ข้อมูลในเรื่องความสุข ความปลอดภัยในโรงเรียน การทำงานเป็นทีมของครู การร่วมมือกันของนักเรียน การสนับสนุนจากฝ่ายบริหาร การจัดชั้นเรียนเพื่อให้นักเรียนเรียนอย่างได้ผล การใช้เวลาในการวางแผนและพัฒนางานของครู การรับฟังทัศนะของทุกคนในโรงเรียน การจัดองค์กรและการสื่อสาร การยอมรับในความสำเร็จของครู (3) ผู้ปกครอง ให้ข้อมูลเกี่ยวกับบรรยากาศ

ในโรงเรียน สัมพันธภาพที่ดีจากโรงเรียนเมื่อไปพบครู/ประชุม การสนับสนุนการเรียนรู้ นอกห้องเรียน การเป็นส่วนหนึ่งในการเรียนของนักเรียน การได้รับข้อมูลเรื่องนโยบายและข้อปฏิบัติของโรงเรียน การติดตามความก้าวหน้าของนักเรียน ความเชื่อมโยงระหว่างบ้านกับโรงเรียน (4) ผู้บริหาร ให้ข้อมูลในด้านนโยบายและการวางแผนสนับสนุนการเรียนการสอน การรับฟังทัศนคติของทุกคนในโรงเรียน การจัดองค์กรและการสื่อสาร การวางแผน เกี่ยวกับหลักสูตรโดยคำนึงถึงความต้องการของผู้เรียนทุกคนและการให้บริการชุมชน (5) ชุมชน ให้ข้อมูลในด้านทัศนคติต่อโรงเรียน การให้บริการแก่ชุมชน และ(6) เอกสาร/หลักฐาน/ร่องรอยที่ปรากฏ ได้แก่ สมุดเยี่ยม บันทึกอัตรการเข้าร่วมกิจกรรม ตารางสอน เอกสารการวัดและประเมินผลการเรียน รายงานการประชุม ผลงานนักเรียน และผลงานครู

Hong Kong Education Department (2000) กล่าวถึงแหล่งข้อมูลสำหรับการประเมินตนเองของโรงเรียนไว้ 4 แหล่ง ด้วยกัน คือ (1) ครู ให้ข้อมูลเรื่องความชัดเจนของภารกิจในโรงเรียน ความชัดเจนเกี่ยวกับประเด็นและจุดเด่นของโรงเรียน ภาวะผู้นำของผู้บริหาร ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ร่วมงาน การมีส่วนร่วมในงาน ความชัดเจนในหน้าที่และความรับผิดชอบของตนเอง ความยุติธรรมในการมอบหมายงาน ทัศนคติต่อวิชาชีพครู คุณธรรมจริยธรรมของครู การให้โอกาสและสนับสนุน ผู้ร่วมงาน ความเพียงพอของแหล่งทรัพยากรของโรงเรียนต่อการส่งเสริมการสอน ระบบการประเมินของโรงเรียน หลักสูตร การจัดกิจกรรมที่พัฒนานักเรียนตามศักยภาพ เป้าหมายเกี่ยวกับนักเรียน ระเบียบวินัยและพฤติกรรมของนักเรียน เหตุผลในการให้รางวัลและการลงโทษ ความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียน ความพอใจต่อสิ่งอำนวยความสะดวกของโรงเรียน (2) นักเรียน ให้ข้อมูลเกี่ยวกับความสะอาดและเป็นระเบียบเรียบร้อยของอาคารเรียน ความพอใจต่อสิ่งอำนวยความสะดวกของโรงเรียน การเข้าถึงครู ทัศนคติต่อครู วิธีการสอนของครู การที่ครูเข้าใจความแตกต่างของนักเรียน การที่ครูดูแลเอาใจใส่นักเรียน ความสามารถของครูในการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร การที่ครูพัฒนาคุณธรรมของนักเรียน ความมั่นใจในการเรียนรู้ ความพอใจสำหรับการเรียนรู้ในโรงเรียน การนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ความเหมาะสมของจำนวนการบ้าน การส่งเสริมกิจกรรมนอกหลักสูตรของโรงเรียน การให้โอกาสในการเข้าไปเรียนรู้ร่วมกับชุมชนหรือร่วมกิจกรรมของโรงเรียน ความเข้าใจเกี่ยวกับระเบียบวินัย ความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียน และความภูมิใจในการเป็นสมาชิกของโรงเรียน (3) เจ้าหน้าที่ฝ่ายต่าง ๆ ที่ไม่ได้ทำหน้าที่สอน ให้ข้อมูลเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างผู้ร่วมงาน ความสัมพันธ์ระหว่างครู ความสัมพันธ์ระหว่างครูและนักเรียน การร่วมมือกันในการทำงานของครู โอกาสแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับโรงเรียน ความชัดเจนในหน้าที่และความรับผิดชอบ ระบบการประเมินของโรงเรียน ภาวะผู้นำของผู้บริหาร พฤติกรรมของนักเรียน

ความเข้าใจเกี่ยวกับจุดเน้นในการทำงานของโรงเรียน ความพอใจต่อสิ่งอำนวยความสะดวกของโรงเรียนและ (4) ผู้ปกครอง ให้ข้อมูลเกี่ยวกับความชัดเจนของภารกิจในโรงเรียน ความชัดเจนเกี่ยวกับประเด็นและจุดเด่นของโรงเรียน ความดูแลเอาใจใส่ต่อนักเรียน ความสะอาดและเป็นระเบียบเรียบร้อยของอาคารเรียน การพัฒนาคุณธรรมของนักเรียน การนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับความก้าวหน้าของนักเรียนที่ให้ผู้ปกครองมีโอกาสแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับโรงเรียน ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับเหตุการณ์ของโรงเรียน การสนับสนุนให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียน ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับผู้ปกครอง ความพอใจที่มีต่อโรงเรียน

สรุปได้ว่าแหล่งผู้ให้ข้อมูลสามารถจำแนกเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มแรกคือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องภายในโรงเรียน ได้แก่ นักเรียน ครู ผู้บริหาร และเจ้าหน้าที่ฝ่ายต่าง ๆ กลุ่มที่สองคือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องจากภายนอกโรงเรียน ได้แก่ ผู้ปกครอง ชุมชน กรรมการสถานศึกษา และวิทยากรที่ได้รับเชิญมาให้ความรู้แก่นักเรียนหรือบุคลากรในโรงเรียน แหล่งผู้ให้ข้อมูลในแต่มาตรฐานที่ประเมินอาจจะเหมือนหรือแตกต่างกันทั้งนี้ขึ้นอยู่กับกรอบการออกแบบการเก็บข้อมูล

2.2.2 วิธีการสุ่มตัวอย่าง

การเก็บข้อมูลเพื่อประเมินผลภายในของโรงเรียนควรจะได้ข้อมูลเกี่ยวกับคุณภาพของผู้เรียนหรือครูเป็นรายบุคคลทุกคน แต่การเก็บข้อมูลจากผู้ปกครองและชุมชนที่เป็นตัวแทนของผู้ปกครองและชุมชนของสถานศึกษา อาจใช้วิธีการสุ่มตัวอย่าง โดยจะต้องกำหนดกลุ่มตัวอย่างที่เพียงพอต่อการเป็นตัวแทนของกลุ่มประชากร (สุวิมล ว่องวาณิช, 2543)

2.2.3 ขนาดของกลุ่มผู้ถูกประเมินหรือผู้ให้ข้อมูล

จำนวนคนที่ถูกประเมิน เป็นปริมาณของบุคคลที่ได้รับการประเมินในแต่ละตัวบ่งชี้ อาจจะประเมินจากกลุ่มตัวอย่าง หรือประเมินจากทั้งประชากร จำนวนผู้ให้ข้อมูล เป็นปริมาณของบุคคลหรือเอกสาร หลักฐาน ที่ให้ข้อมูลรายละเอียดเกี่ยวกับกระบวนการหรือผลดำเนินงานในโรงเรียน จากผลการวิจัยของ สุวิมล ว่องวาณิช (2543) พบว่า การเก็บข้อมูลในบางตัวบ่งชี้อาจใช้ทั้งประชากร เช่น “น้ำหนัก ส่วนสูง” หรือ “ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน” แต่ยังไม่สามารถสรุปขนาดของกลุ่มตัวอย่างได้ชัดเจน ขึ้นอยู่กับขนาดของประชากรถ้ากลุ่มตัวอย่างเป็นครูจะเก็บประมาณร้อยละ 60 ของประชากรครู ส่วนกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้ปกครองจะเก็บประมาณร้อยละ 30-40 ของประชากรผู้ปกครอง

สรุปได้ว่า กลุ่มตัวอย่างในการเก็บรวบรวมข้อมูลอาจจะใช้หลักการเดียวกันในทุกตัวบ่งชี้หรือต่างกันในบางตัวบ่งชี้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะของข้อมูลที่ต้องการ เช่น ข้อมูลเกี่ยวกับน้ำหนัก ส่วนสูง ของนักเรียน ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ก็อาจจะเก็บทั้งประชากร ข้อมูลเกี่ยวกับความสัมพันธ์กับชุมชน ระบบการบริหารจัดการอาจเก็บจากบุคคลในชุมชนหรือผู้ปกครองประมาณร้อยละ 30-40 ของประชากร ข้อมูลเกี่ยวกับความรู้ด้านหลักสูตรหรือความรู้ด้านการจัดการเรียนการสอนแบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ก็อาจจะเก็บข้อมูลจากครูประมาณ ร้อยละ 60 ของประชากร เป็นต้น ทั้งนี้บริบทของโรงเรียนก็มีส่วนสำคัญในการกำหนดกลุ่มตัวอย่าง ถ้าโรงเรียนขนาดเล็กอาจจะเก็บข้อมูลจากทั้งประชากร

2.2.4 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ศูนย์การประเมินผลการศึกษาแห่งมหาวิทยาลัย เวสเทิร์น มิชิแกน (2000) ได้ให้แนวทางในการเก็บข้อมูลในการประเมินโรงเรียนไว้ว่า การเก็บข้อมูลต้องใช้วิธีการที่หลากหลายและข้อมูลที่ได้อาจเพียงพอในการนำมาวิเคราะห์ผล จึงได้เสนอวิธีการเก็บข้อมูลไว้ดังนี้ (1) การศึกษาเอกสาร (2) การสังเกต (3) การสัมภาษณ์ (4) การสำรวจ (5) การประชุมกลุ่มย่อย (6) การศึกษาผลการทดสอบของนักเรียน (7) การศึกษาผลการปฏิบัติงานของนักเรียน (8) การศึกษาบันทึกประจำวัน และ(9) การศึกษาแฟ้มสะสมงาน

Hong Kong Education Department (2000) ได้อธิบายวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล การประเมินผลภายในของโรงเรียนตามแหล่งข้อมูลไว้ดังนี้ คือ (1) ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น ครู ผู้เรียน ผู้ปกครอง เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม การสัมภาษณ์และอภิปรายทั้งรายบุคคลและรายกลุ่ม (2) ระเบียบข้อมูล สถิติต่าง ๆ โดยวิเคราะห์จากเอกสารและฐานข้อมูลของโรงเรียน และ(3) กระบวนการเรียนการสอน ใช้การวิเคราะห์แผนการจัดการเรียนการสอน การสังเกตจากบทเรียนและกิจกรรมการเรียนการสอน และการตรวจสอบผลงานของนักเรียน การเลือกวิธีการเก็บข้อมูลที่เหมาะสมกับแหล่งข้อมูลจะช่วยให้ได้ข้อมูลที่ตรงประเด็นและง่ายต่อการปฏิบัติ

สุวิมล ว่องวานิช (2543) ได้อธิบายแนวทางในการเก็บรวบรวมข้อมูลในแต่ละตัวบ่งชี้ โดยแบ่งวิธีการวัดตามลักษณะของตัวบ่งชี้ ได้แก่ (1) การใช้แบบสอบถามกับตัวบ่งชี้ที่เป็นความรู้ความเข้าใจ เช่น การทดสอบความรู้ของครูในด้านหลักสูตร ด้านกระบวนการจัดการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การทดสอบความรู้ของนักเรียนในด้านวิชาการ เป็นต้น (2) การใช้แบบวัดทางจิตวิทยากับตัวบ่งชี้ที่เป็นนามธรรมหรือคุณลักษณะภายในที่มองไม่เห็น เช่น การวัดคุณธรรม

จริยธรรมของนักเรียน การวัดเจตคติต่ออาชีพสุจริต การวัดทัศนคติต่อวิชาที่ครูและผู้บริหาร เป็นต้น (3) การวัดใช้วิธีการสังเกตพฤติกรรมกับตัวบ่งชี้ที่มีพฤติกรรมให้สามารถสังเกตเห็นได้ เช่น ความสามารถในการทำงานเป็นทีม การเข้าร่วมกิจกรรมด้านศิลปะ ดนตรี และกีฬา ความร่าเริง แจ่มใส ความมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับครูและเพื่อน ความสามารถในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (4) การสำรวจด้วยแบบสอบถามหรือการสัมภาษณ์กับตัวบ่งชี้ที่สะท้อนความรู้สึกหรือความคิดเห็น เช่น การสอบถามความคิดเห็นของชุมชนเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน การสอบถามครูเกี่ยวกับความมีวิสัยทัศน์ของผู้บริหาร การสอบถามผู้ปกครองเกี่ยวกับการบริหารจัดการของโรงเรียน เป็นต้น และ(5) การใช้ข้อมูลที่มีอยู่หรือร่องรอยหลักฐานที่ปรากฏ เช่น แฟ้มสะสมผลงานของครูและนักเรียน แผนการปฏิบัติการ ปฏิทินการปฏิบัติงาน โครงสร้างการบริหาร ธรรมนูญสถานศึกษา สถิติการเจ็บป่วย เป็นต้น

จากการศึกษาเอกสารเกี่ยวกับวิธีเก็บรวบรวมข้อมูลในการประเมินผลภายในของโรงเรียน พบว่าผู้ประเมินสามารถรวบรวมข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ ได้หลายวิธี ได้แก่ การสอบถามความคิดเห็น การสังเกต การสัมภาษณ์ ใช้เอกสาร หลักฐาน ร่องรอยที่ปรากฏ การประชุมกลุ่มย่อย การระดมความคิด แต่ละวิธีสามารถใช้เครื่องมือประกอบการเก็บรวบรวมข้อมูลหรือไม่ก็ได้

2.3 การกำหนดวิธีการประมวลผลข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล

ขั้นตอนของการวิเคราะห์ข้อมูลมีความสำคัญเชื่อมโยงไปสู่การนำผลผลการประเมิน ถ้าโรงเรียนวิเคราะห์ข้อมูลอย่างละเอียดก็จะสามารถรายงานผลได้อย่างครอบคลุม โรงเรียนจึงควรกำหนดว่าจะวิเคราะห์สิ่งที่กำลังศึกษาโดยใช้หน่วยของการวิเคราะห์ระดับใด William (2001) อธิบายการกำหนดหน่วยของการวิเคราะห์ (unit of analysis) โดยยกตัวอย่าง ได้แก่ ถ้าต้องการเปรียบเทียบคะแนนสอบของนักเรียน 2 ห้อง หน่วยของการวิเคราะห์ก็คือนักเรียนแต่ละคนหรือระดับบุคคล เพราะครูมีคะแนนของนักเรียนแต่ละคน แต่อาจจะเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยของนักเรียนทั้งห้องเรียน กรณีนี้ข้อมูลที่ได้รับคือค่าเฉลี่ย ไม่ใช่คะแนนรายบุคคล หน่วยของการวิเคราะห์ก็คือระดับห้องเรียน ซึ่งถ้ามีคะแนนของนักเรียนทุกระดับก็อาจจะวิเคราะห์ในระดับโรงเรียน หรือถ้าต้องการเปรียบเทียบบรรยากาศในชั้นเรียนของ 2 ห้องเรียน หน่วยของการวิเคราะห์คือระดับห้องเรียน เพราะมีคะแนนเฉพาะคะแนนบรรยากาศในชั้นเรียนโดยโดยรวม ไม่ใช่คะแนนนักเรียนแต่ละคน ในการศึกษาสิ่งเดียวกันอาจ

จะมีหน่วยของการวิเคราะห์ที่แตกต่างกัน และในทางการศึกษามักจะมีการเปรียบเทียบการปฏิบัติของนักเรียน โดยรวบรวมข้อมูลผลสัมฤทธิ์ในรูปของนักเรียนแต่ละระดับเป็นรายบุคคล

จากคำอธิบายบายสิ่งที่แหล่งหน่วยของการวิเคราะห์ เป็นระดับของการวิเคราะห์ที่ต้องการสรุปอ้างอิงผลการประเมิน ซึ่งแบ่งเป็นระดับ ได้แก่ ระดับบุคคล ระดับวิชาเรียน ระดับชั้นเรียน ระดับหมวดวิชา และระดับโรงเรียน

ตอนที่ 3 มาตรฐานและตัวบ่งชี้ในการประเมินผลภายใน

สถานศึกษามีบทบาทหน้าที่ในการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพได้มาตรฐานตามจุดมุ่งหมายของการศึกษา เพื่อให้การประเมินของสถานศึกษาทุกแห่งอยู่บนบรรทัดฐานเดียวกัน หน่วยงานที่รับผิดชอบการจัดการศึกษาแต่ละสังกัดจึงได้พัฒนามาตรฐานการศึกษาที่จะใช้เป็นเกณฑ์ในการประเมิน ซึ่งมีทั้งมาตรฐานการศึกษาระดับชาติและระดับหน่วยงาน ได้แก่ มาตรฐานการศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานหรือมาตรฐานการศึกษาชาติที่ใช้ในการประเมินคุณภาพภายนอกแรก มาตรฐานคุณภาพการศึกษาในโรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษา มาตรฐานโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ บัณฑิต เกณฑ์และตัวชี้คุณภาพการศึกษา สถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน มาตรฐานโรงเรียน สังกัดกรุงเทพมหานคร และมาตรฐานการศึกษาของโรงเรียนสังกัดเทศบาลและเมืองพัทยา จากการศึกษาสาระของมาตรฐานการศึกษาของหน่วยงาน ต่าง ๆ พบว่ามีความสัมพันธ์กันระหว่างมาตรฐานการศึกษาชาติกับมาตรฐานการศึกษาของต้นสังกัดผลการวิเคราะห์ปรากฏในตารางที่ 2.2

ตารางที่ 2.2 ความสัมพันธ์ระหว่างมาตรฐานชาติกับมาตรฐานการศึกษาสังกัดต่าง ๆ

มาตรฐานการศึกษาชาติ	มาตรฐานการศึกษาของแต่ละสังกัด				
	สศ.	สปช.	สช.	กทม.	เทศบาล
มาตรฐานที่ 1 ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์					
1. มีวินัย มีความรับผิดชอบ และปฏิบัติตามระเบียบและหลักธรรมเบื้องต้นของแต่ละศาสนา	✓	✓	✓	✓	✓
2. ซื่อสัตย์สุจริต (และมีจรรยาบรรณในวิชาชีพ สำหรับระดับอาชีวศึกษา)	✓	✓	✓	✓	✓
3. มีความเมตตา กรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และเสียสละเพื่อส่วนรวม	✓	✓	✓	✓	✓
4. ประหยัด (ใช้สิ่งของและทรัพย์สินทั้งของตนเองและส่วนรวมอย่างประหยัดและคุ้มค่า)	✓	✓	✓	✓	✓

มาตรฐานการศึกษาชาติ	มาตรฐานการศึกษาของแต่ละสังกัด				
	สศ.	สพช.	สช.	กทม.	เทศบาล
มาตรฐานที่ 4 ผู้เรียนมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ วิจารณ์งาน มีความคิดสร้างสรรค์ คิดไตร่ตรอง และมีวิสัยทัศน์					
1.สามารถจำแนกประเภทข้อมูล เปรียบเทียบและมีความคิดรวบยอด	-	-	-	✓	✓
2.สามารถประเมินค่าความน่าเชื่อถือของข้อมูล รู้จักพิจารณาข้อดีข้อเสีย ความ ถูก-ผิด ระบุสาเหตุ.ผล ค้นหาคำตอบ เลือกวิธีและมีปฏิภาณในการแก้ปัญหา และตัดสินใจได้อย่างสันติและมีความถูกต้องเหมาะสม	-	✓	-	✓	✓
3.มีความคิดริเริ่ม มีจินตนาการ สามารถคาดการณ์และกำหนดเป้าหมายได้	-	-	-	✓	✓
มาตรฐานที่ 5 ผู้เรียนมีความรู้และทักษะที่จำเป็นตามหลักสูตร					
1.มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในกลุ่มประสบการณ์/กลุ่มวิชา/หมวดวิชาที่สำคัญไม่ ต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐานขั้นต่ำ (คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภาษาไทย ภาษา- อังกฤษ สังคมศาสตร์ คอมพิวเตอร์ และวิชาเฉพาะสาขาสำหรับอาชีวศึกษา)	✓	-	✓	✓	✓
2.มีความสามารถในการใช้ภาษาสื่อสาร	✓	✓	-	✓	✓
มาตรฐานที่ 6 ผู้เรียนมีทักษะในการแสวงหาความรู้ ด้วยตนเอง รักการเรียนรู้และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง					
1.มีความกระตือรือร้น สนใจเรียนรู้จากแหล่งต่าง ๆ รู้จักตั้งคำถามเพื่อหาเหตุผล	✓	✓	✓	✓	✓
2.รักการอ่าน สามารถใช้ห้องสมุด แหล่งความรู้และสื่อต่าง ๆ ทั้งในและนอก สถานศึกษา	✓	✓	-	✓	✓
3.สามารถสรุปประเด็นจากการเรียนรู้และประสบการณ์ได้อย่างถูกต้องด้วยตัวเอง	✓	-	-	✓	✓
มาตรฐานที่ 9 ผู้เรียนมีทักษะในการทำงาน รักการทำงาน สามารถทำงาน ร่วมกับผู้อื่นได้ และมีเจตคติที่ดีต่ออาชีพสุจริต					
1.สามารถทำงานตามลำดับขั้นตอนและผลงานมีประสิทธิภาพ	✓	-	✓	✓	✓
2.ขยัน อดทน ละเอียดรอบคอบในการทำงาน พัฒนางาน สามารถทำงานอย่าง มีความสุข และภูมิใจในผลงานของตนเอง	✓	-	-	✓	✓
3.สามารถทำงานเป็นทีม (ช่วยเหลือผู้อื่น ไม่เอาเปรียบ ให้ความร่วมมือ ยอมรับ ฟังความคิดเห็นและความสามารถของผู้อื่น ร่วมรับผิดชอบงานของกลุ่ม)	✓	-	-	✓	✓
4.มีเจตคติที่ดีต่ออาชีพสุจริต	✓	-	-	✓	✓
มาตรฐานที่ 10 ผู้เรียนมีสุขนิสัย สุขภาพกาย และสุขภาพจิตที่ดี					
1.มีน้ำหนัก ส่วนสูง ตามเกณฑ์มาตรฐาน	✓	✓	✓	✓	✓
2.มีสมรรถภาพทางกายตามเกณฑ์มาตรฐาน	✓	✓	✓	✓	✓
3.ทำใจแจ่มใส มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับครู เพื่อน และบุคลากรทั่วไป	✓	✓	✓	✓	✓
4.รู้จักดูแลสุขภาพและป้องกันตัวเองไม่ให้เกิดอุบัติเหตุ	✓	✓	-	✓	✓
5.มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับโทษของสิ่งเสพติดและสิ่งมอมเมา ไม่เสพยา สิ่งเสพติด และปลอดภัยจากสิ่งมอมเมา	✓	-	-	-	✓
มาตรฐานที่ 12 ผู้เรียนมีสุนทรียภาพและลักษณะนิสัยด้านศิลปะ ดนตรี และ กีฬา					
มีความชื่นชมและร่วมกิจกรรมด้านศิลปะ ดนตรี และกีฬา	✓	-	-	✓	✓

มาตรฐานการศึกษาชาติ	มาตรฐานการศึกษาของแต่ละสังกัด				
	สค.	สปช.	สช.	กทม.	เทศบาล
มาตรฐานที่ 13 สถานศึกษามีการจัดองค์กร/โครงสร้างและการบริหารงาน อย่างเป็นระบบครบวงจร ให้บรรลุเป้าหมายการศึกษา					
1. มีการจัดองค์กร/โครงสร้างการบริหารชัดเจน	✓	-	✓	✓	✓
2. มีปรัชญา แผนพัฒนา/ธรรมนูญสถานศึกษา แผนการดำเนินงานของสถานศึกษาและตัวชี้วัดความสำเร็จ	✓	-	✓	✓	✓
3. มีการปฏิบัติตามแผน	✓	-	✓	✓	✓
4. ส่งเสริมการทำงานเป็นทีม	✓	-	✓	-	✓
5. มีการนิเทศ ติดตาม ประเมินผล เปรียบเทียบกับเป้าหมายอย่างต่อเนื่อง	✓	-	✓	✓	✓
6. มีระบบข้อมูลสารสนเทศครบถ้วน ถูกต้อง ตรงกับความต้องการและทันต่อการใช้งาน	✓	-	✓	✓	✓
7. มีการบันทึกและรายงานผลการประเมิน	✓	-	✓	✓	✓
8. มีการนำเข้าข้อมูลและผลการประเมินไปใช้ในการตัดสินใจและปรับปรุงงาน	✓	✓	-	✓	✓
มาตรฐาน 14 สถานศึกษาส่งเสริมความสัมพันธ์และความร่วมมือกับชุมชน ในการพัฒนาการศึกษา					
1. ผู้บริหารและครูสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชนในการร่วมกันจัดการศึกษา	✓	-	✓	✓	✓
2. มีการประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างความเข้าใจให้กับคณาจารย์ในสถานศึกษาและชุมชนเห็นความสำคัญในการจัดการศึกษาร่วมกัน	-	-	-	✓	✓
3. มีการประชาสัมพันธ์กิจกรรมของสถานศึกษาต่อชุมชนอย่างสม่ำเสมอ	-	✓	-	✓	✓
4. ผู้ปกครองและชุมชนเข้ามามีบทบาทในการพัฒนาการศึกษา	✓	✓	✓	✓	✓
มาตรฐานที่ 18 สถานศึกษาจัดกิจกรรมและการเรียนการสอน โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ					
1. มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างหลากหลาย เหมาะสมกับธรรมชาติของผู้เรียน	✓	✓	✓	✓	✓
2. มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่กระตุ้นให้ผู้เรียนรู้จักคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ และคิดสร้างสรรค์	✓	✓	-	✓	✓
3. มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ที่กระตุ้นให้ผู้เรียนรู้จักศึกษาหาความรู้ แสวงหาคำตอบและสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง	✓	✓	-	✓	✓
4. มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่น เทคโนโลยี และสื่อที่เหมาะสมมาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอน	✓	✓	✓	✓	✓
5. มีการจัดกิจกรรมเพื่อฝึกและส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรม	✓	✓	-	✓	✓
6. มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาสุนทรียภาพอย่างครบถ้วนทั้งด้านดนตรี ศิลปะ และกีฬา	✓	-	-	✓	✓
7. ส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตย การทำงานร่วมกับผู้อื่นและความรับผิดชอบต่อกลุ่มร่วมกัน	✓	✓	-	✓	✓
8. มีการประเมินพัฒนาการของผู้เรียนด้วยวิธีการที่หลากหลายและต่อเนื่อง	✓	✓	✓	✓	✓

มาตรฐานการศึกษาชาติ	มาตรฐานการศึกษาของแต่ละสังกัด				
	สศ.	สพช.	สช.	กทม.	เทศบาล
9.มีการจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนรักสถานศึกษาของตน และมีความกระตือรือร้นในการไปเรียน		-	-	✓	✓
มาตรฐานที่ 20 ผู้บริหารมีภาวะผู้นำและมีความสามารถในการบริหารจัดการ					
1.ผู้บริหารมีวิสัยทัศน์ในการจัดการศึกษาให้ทันกับการเปลี่ยนแปลง	-	-	✓	✓	✓
2.ผู้บริหารมีความเป็นผู้นำ มีมนุษยสัมพันธ์และเป็นที่ยอมรับของผู้ที่เกี่ยวข้อง	-	-	✓	✓	✓
3.ผู้บริหารมีความเป็นประชาธิปไตย	-	-	-	✓	✓
มาตรฐานที่ 22 ครูมีความสามารถในการจัดการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพและเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ					
1.ครูรู้เป้าหมายของหลักสูตรและเป้าหมายการจัดการศึกษา	-	-	-	✓	✓
2.ครูมีความสามารถในการพัฒนาหลักสูตรจัดทำแผน และกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ	-	-	-	✓	✓
3.ครูมีความรู้ความสามารถในการประเมินผลการเรียนการสอน และการนำผลการประเมินมาใช้ในการพัฒนาคุณภาพ	-	-	-	✓	✓
มาตรฐานที่ 24 ครูมีคุณวุฒิ/ความรู้ ความสามารถตรงกับงานที่รับผิดชอบ และมีครูเพียงพอ					
1.ครูมีความถนัด/ความเชี่ยวชาญตรงกับงานที่ปฏิบัติ	-	-	✓	✓	✓
2.มีจำนวนครูตามเกณฑ์	-	-	-	✓	✓
มาตรฐานที่ 25 สถานศึกษามีหลักสูตรที่เหมาะสมกับผู้เรียนและท้องถิ่น มีสื่อการเรียนการสอนที่เอื้อต่อการเรียนรู้					
1.มีหลักสูตรและเนื้อหาสาระของหลักสูตรที่เหมาะสม สอดคล้องกับเป้าหมาย การศึกษา และความต้องการของผู้เรียนและท้องถิ่น	✓	✓	✓	✓	✓
2.มีสื่อการเรียนการสอนที่เหมาะสมและเอื้อต่อการเรียนรู้	✓	✓	✓	✓	✓

หมายเหตุ ผู้วิจัยวิเคราะห์โดยยึดมาตรฐานการศึกษาชาติเป็นหลัก โดยเชื่อมโยงกับมาตรฐานการศึกษาเฉพาะที่หน่วยงานต้นสังกัด ประกาศใช้ให้โรงเรียนใช้จนถึงปีการศึกษา 2544 เท่านั้น ซึ่งมาตรฐานที่ใช้ประเมินจริงอาจจะมีจำนวนมากกว่ามาตรฐานที่วิเคราะห์นี้

การวิเคราะห์นี้ให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างมาตรฐานการศึกษาชาติกับมาตรฐานการศึกษาของต้นสังกัดจะเป็นประโยชน์ต่อโรงเรียนในการเตรียมการประเมินเพื่อพร้อมรับตรวจเยี่ยมจากต้นสังกัดและพร้อมรับการประเมินคุณภาพภายนอกจากสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา และสามารถเปรียบเทียบได้ว่ามาตรฐานใดได้รับการประเมินไปแล้วในช่วงรับการประเมินจากต้นสังกัดที่ผ่านมา เพื่อจะได้วางแผนประเมินมาตรฐานต่าง ๆ เพิ่ม ให้สอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษาชาติ

ตอนที่ 4 เกณฑ์การวิเคราะห์ความเหมาะสมของวิธีการประเมิน

Divorski และ Scheirer (2001) ได้ให้แนวคิดในการวิเคราะห์คุณภาพของข้อมูลจากการวัดการปฏิบัติว่ามี 6 ด้าน คือ

- (1) ความตรง หมายถึง ข้อมูลที่ได้แสดงถึงการปฏิบัติที่แท้จริง
- (2) ความครบถ้วน หมายถึง องค์ประกอบของข้อมูลที่เก็บรวบรวม เป็นสัดส่วนที่เพียงพอกับประชากรหรือกลุ่มตัวอย่าง
- (3) ความถูกต้อง หมายถึง ข้อมูลที่ได้มาปราศจากความคลาดเคลื่อน
- (4) ความคงที่ หมายถึง ข้อมูลที่ได้มาจากการเก็บรวบรวมด้วยวิธีการและการให้ความหมายเหมือนกัน ด้วยผู้เก็บรวบรวมและช่วงเวลาเดียวกัน
- (5) ความทันกาล หมายถึง ข้อมูลจากการปฏิบัติสามารถหาได้ทันที เมื่อต้องการปรับปรุงงานและรายงานผล
- (6) ความง่ายต่อการปฏิบัติ หมายถึง ความพร้อมในการเข้าถึงข้อมูล คำจำกัดความชัดเจน ใช้ได้ง่าย และมีวิธีการที่สามารถทำตามได้ง่าย

Stufflebeam และคณะ (1981) ได้พัฒนามาตรฐานการประเมินไว้ 4 ด้าน คือ (1) มาตรฐานด้านอรรถประโยชน์ (Utility Standard) ผลการประเมินต้องตรงกับความต้องการของผู้ใช้ผลการประเมิน (2) มาตรฐานด้านความเป็นไปได้ (Feasibility Standard) วิธีการประเมินต้องสามารถปฏิบัติได้จริง เป็นที่ยอมรับ ประหยัดและคุ้มค่า (3) มาตรฐานด้านความเหมาะสม (Propriety Standard) ยึดจรรยาบรรณในการประเมิน เคารพและปกป้องผู้รับการประเมิน (4) มาตรฐานด้านความถูกต้อง (Accuracy Standard) การประเมินดำเนินการตามหลักวิชาการของการประเมิน ข้อมูลมีความถูกต้อง เชื่อถือได้

จากแนวคิดในการวิเคราะห์ความถูกต้อง เหมาะสมของการประเมินของ Divorski และ Scheirer (2001) และ Stufflebeam และคณะ (1981) สามารถสรุปเพื่อใช้ในการวิเคราะห์ความเหมาะสมของวิธีการประเมินผลภายในของโรงเรียนได้ 7 ด้าน คือ (1) ความตรง (2) ความครบถ้วน (3) ความถูกต้อง (4) ความคงที่ (5) ความทันกาล (6) ความง่ายต่อการปฏิบัติ และ (7) ความประหยัด

ตอนที่ 5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาผลงานวิจัยเกี่ยวกับการประเมินผลภายในของโรงเรียนที่ผ่านมากพบว่า มีการศึกษาวิจัยในประเด็นต่าง ๆ ต่อไปนี้

สุวิมล ว่องวานิช (2543) ทำการศึกษาเกี่ยวกับการวิจัยและพัฒนาระบบการประเมินผลภายในของสถานศึกษา โดยใช้ข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการจัดลำดับความสำคัญของมาตรฐานการศึกษา ได้แก่ ผู้บริหาร ครูอาจารย์ ผู้ทรงคุณวุฒิและนักวิชาการ ผู้เกี่ยวข้องกับผลผลิตจำนวน (ส่วนใหญ่เป็นผู้ปกครองและนายจ้าง) มีการคัดเลือกสถานศึกษานำร่อง 30 แห่ง เพื่อทดลองให้มีการประเมินผลภายใน ซึ่งกระจายตามสังกัดของหน่วยงาน 6 สังกัด ได้แก่ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ กรมสามัญศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษากองทัพอากาศ กรมอาชีวศึกษา สำนักบริหารการศึกษาท้องถิ่น สำนักงานการศึกษากทม กรุงเทพมหานคร โดยกระจายตามพื้นที่เป้าหมาย 5 จังหวัดในทุกภาคภูมิศาสตร์ภาคละ 1 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดพิษณุโลก ขอนแก่น ลพบุรี นครศรีธรรมราช และกรุงเทพฯ ในแต่ละจังหวัดจะมีสถานศึกษานำร่อง 6 แห่ง ซึ่งการคัดเลือกครั้งนี้เป็นไปตามความสมัครใจของผู้บริหารและบุคลากรในสถานศึกษา และมีการสำรวจข้อมูลจากการสอบถามความคิดเห็นพบว่า มาตรฐานการศึกษาที่มีความสำคัญและจำเป็นมากที่สุดสำหรับสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ควรทำการประเมินตนเอง 9 ตัวแรก คือ (1) ความสามารถในการคิดวิเคราะห์ของผู้เรียน (2) สุขภาพกาย สุขภาพจิต สุขนิสัยของผู้เรียน (3) ทักษะการทำงานของผู้เรียน (4) คุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน (5) ทักษะการแสวงหาความรู้ด้วยตนเองของผู้เรียน (6) การเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมและช่วยสังคมของผู้เรียน (7) คุณธรรม จริยธรรมของครู (8) ภาวะผู้นำของผู้บริหาร และ (9) ความสามารถของครูในการจัดการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ

นอกจากนี้ได้ทำการสำรวจสภาพและความพร้อมของสถานศึกษาในการทำการประเมินผลภายในของสถานศึกษา 63 แห่ง พบว่าที่ผ่านมาสถานศึกษาส่วนใหญ่จะทำการประเมินตนเองโดยไม่เป็นระบบ แต่บุคลากรร้อยละ 80 รับรู้เรื่องร่างมาตรฐานการศึกษาที่จัดทำโดยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษากองทัพอากาศ ครูอาจารย์มากกว่าร้อยละ 95 ยินดีและเต็มใจที่จะมีส่วนร่วมในการประเมินผลภายในและพร้อมที่จะเรียนรู้วิธีการทำการประเมินผลภายใน

สำหรับเกณฑ์การประเมินคุณภาพสถานศึกษา ซึ่งกลุ่มผู้แทนจากสถานศึกษานำร่อง และนักวิชาการเกี่ยวกับการกำหนดเกณฑ์การตัดสินคุณภาพของสถานศึกษาพบว่าสถานศึกษาส่วน

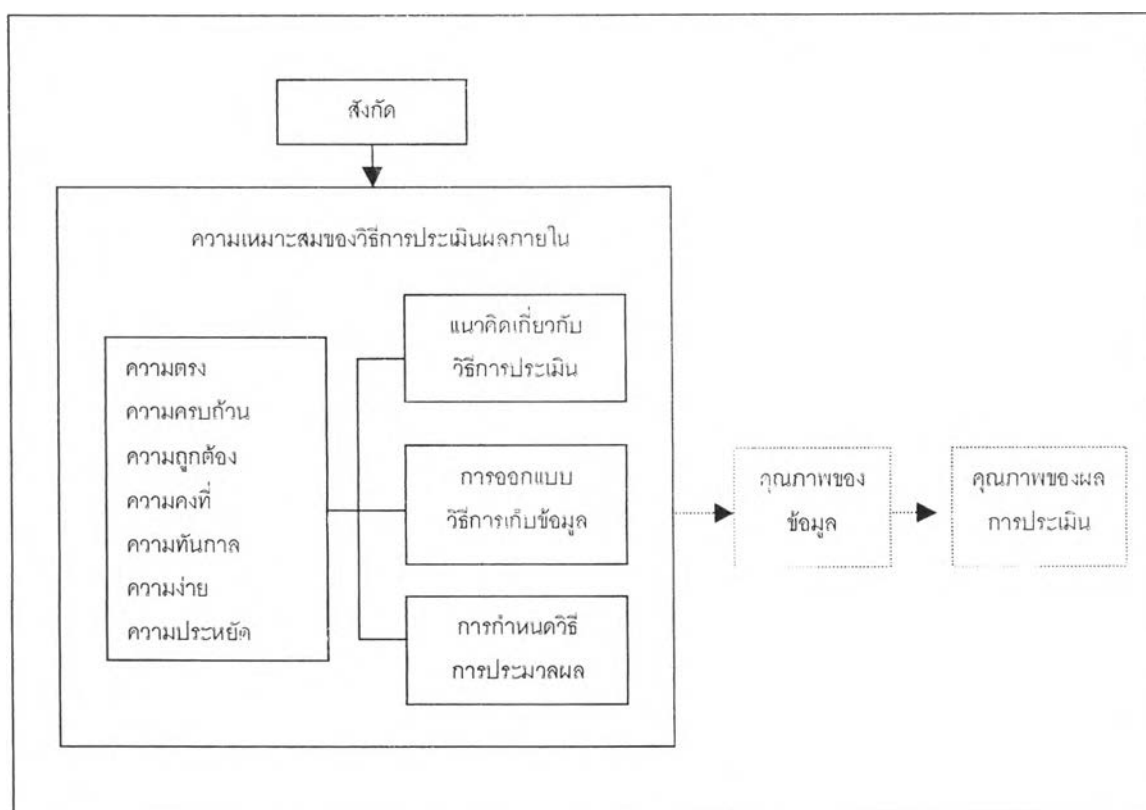
ใหญ่เห็นควรใช้วิธีการประเมินแบบอิงเกณฑ์ และจำแนกคุณภาพของสถานศึกษาออกเป็น 3 ระดับ คือ ดี พอใช้ ต้องปรับปรุง จุดตัดของคะแนนมีความแตกต่างกันตามสังกัด แต่ที่เหมือนกัน 2 หน่วยงาน คือ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชนและกรมอาชีวศึกษา และยังคงคล้องกับมุมมองของนักวิชาการ โดยระดับคุณภาพดีควรได้คะแนน 80% ขึ้นไป ระดับพอใช้ควรมีคะแนนระหว่าง 60%-79% และระดับต้องปรับปรุงควรได้คะแนนน้อยกว่า 60% สำหรับเกณฑ์ที่ใช้ที่ใช้ในการตัดสินคุณภาพสำหรับแต่ละมาตรฐานยังสรุปได้ไม่ชัดเจนว่าควรเท่ากันหรือไม่ เนื่องจากมีความแตกต่างของความคิดของสถานศึกษาที่มาจากสังกัดที่ต่างกัน และสถานศึกษาเกือบทุกสังกัดเห็นว่าโดยภาพรวม ผลการประเมินควรสะท้อนผลการดำเนินงานเป็นรายมาตรฐานมากกว่าเสนอผลเป็นรายตัวบ่งชี้

อุทุมพร จามรมาน (2544) ทำการศึกษาเกี่ยวกับดัชนี เกณฑ์ และวิธีการประเมินคุณภาพการศึกษาภายในและภายนอกสำหรับสถาบันอุดมศึกษาไทย ผลการวิจัยพบว่า (1) ได้จำนวนดัชนีประเมินและเกณฑ์ตัดสินคุณภาพ 5 ระดับ ของมหาวิทยาลัย/วิทยาลัย คณะวิชา สำนัก และภาควิชา ที่มีลักษณะและจำนวนแตกต่างกันตามบทบาทหน้าที่ของหน่วยงาน (2) ได้รูปแบบรายงานการประเมินตนเองระดับ มหาวิทยาลัย คณะวิชา สำนัก ภาควิชา และได้คู่มือประกันคุณภาพ 5 ฉบับ คือ คู่มือประกันคุณภาพ คู่มือปฏิบัติงานของผู้บริหาร คณาจารย์ เจ้าหน้าที่ และคู่มือผู้ประเมิน (3) ได้วิธีประเมินคุณภาพตนเอง และ (4) ได้ความคิดเห็นเกี่ยวกับวิธีประเมินคุณภาพ โดยองค์กรภายนอก

Jaeger (1996) ได้ศึกษากระบวนการประเมินตนเองของสถานศึกษาโดยการวิเคราะห์แบบ รายงานโรงเรียน (School Report Cards) ของรัฐต่าง ๆ ในสหรัฐอเมริกาจำนวน 31 รัฐ ที่จัดทำขึ้น ตั้งแต่ปี ค.ศ.1985 - 1992 ซึ่งเป็นแบบรายงานผลการดำเนินงานของโรงเรียนจำนวน 74 แห่ง ที่มีมากกว่า 6,500 ฉบับ โดยศึกษารูปแบบของการนำเสนอเนื้อหาสาระใน School Report Cards และนำเสนอผลการวิเคราะห์ในรูปของความถี่ของตัวบ่งชี้ ได้แก่ ข้อมูลเกี่ยวกับจำนวนนักเรียน ความสำเร็จของนักเรียนในด้านวิชาการ ความสำเร็จของโรงเรียนในด้านการเรียนการสอน ความสำเร็จในการศึกษาต่อระดับอุดมศึกษา สิ่งแวดล้อมในโรงเรียน การทดสอบด้วยแบบสอบมาตรฐาน คุณลักษณะของครูและนักเรียน การเงินของโรงเรียน การอำนวยความสะดวกในโรงเรียนในด้านการจัดห้องเรียน อาคารสถานที่ ห้องสมุด แหล่งความรู้ และข้อมูลเกี่ยวกับชุมชน ซึ่งนำเสนอด้วยวิธีการบรรยายทั้งแบบสั้นและแบบยาว ทั้งที่มีกราฟและตารางแสดงค่าสถิติมากบ้างน้อยบ้าง เพื่อศึกษาว่ารูปแบบของการรายงานผลการดำเนินงานในลักษณะต่าง ๆ เช่น ความสั้น ยาว ของการบรรยาย ความครอบคลุมตัวบ่งชี้ที่นำเสนอ จะมีผลต่อการรับรู้ข้อมูลเกี่ยวกับคุณภาพของโรงเรียน

และความถูกต้องในการประเมินคุณภาพของโรงเรียน การวิจัยดังกล่าวมุ่งศึกษาที่รูปแบบของ School Report Cards และความสำคัญของ School Report Cards ที่สามารถสื่อถึงคุณภาพของสถานศึกษาสู่ผู้ปกครองและสาธารณชน และรายงานผลการวิเคราะห์ในรูปแบบของความถี่ของตัวบ่งชี้ที่ปรากฏใน School Report Cards ผลการวิจัยพบว่า School Report Cards ที่บรรยายแบบยาวจะทำให้ผู้ปกครองทราบข้อมูลเกี่ยวกับคุณภาพของโรงเรียนได้มากกว่าแบบสั้น และผู้ปกครองที่ไม่ได้รับข้อมูลจาก School Report Cards จะมองคุณภาพของโรงเรียนดีกว่าผู้ปกครองที่ได้ไม่ได้รับข้อมูล

สรุปจากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องข้างต้น ผู้วิจัยนำมากำหนดเป็นกรอบแนวคิดได้ ดังแผนภาพที่ 2.3

แผนภาพที่ 2.3 กรอบแนวคิดในการวิจัย